

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav českých dějin

Bakalářská práce

Jiří Jirsa

Kolektivizace zemědělství na Třebohosticku

Proměny regionu a společnosti v procesu socializace venkova

Collectivization of Agriculture in the Trebohostice Region

Changes in the Region and the Society in the Course of rural Collectivization

Praha 2014

Vedoucí práce: Mgr. Kamil Činátl, Ph.D

Poděkování

Tato práce by jistě nevznikla bez pomoci a vstřícnosti mnoha osob, kterým bych tímto způsobem rád poděkoval. Především se jedná o Mgr. Kamila Čínátla Ph.D, který mne často nasměroval k důležitým aspektům mého tématu, pomocí kritických připomínek a povzbuzoval mne k dalšímu rozvoji práce. Dále musím poděkovat všem pamětníkům, se kterými jsem vedl rozhovor za neocenitelný vhled do jejich životů. Díky za vstřícný přístup a pomoc si zaslouží také pracovníci Státního okresního archivu ve Strakoniciích. Za trpělivou podporu v mém bádání, bez níž by tato práce pravděpodobně nevznikla, vděčím také své rodině a přátelům.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracoval samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.

V Praze, dne 27. července 2014

.....

Jméno a Příjmení

Klíčová slova (česky)

kolektivizace, zemědělství, Strakonice, Třebohostice, komunismus, orální historie,
jednotné zemědělské družstvo

Klíčová slova (anglicky)

collectivization, agriculture, Strakonice, Trebohostice, communism, oral history,
collective farm

Abstrakt (česky)

Tato bakalářská práce se zabývá příběhem malé vesnice na jihu Čech a jejího okolí v procesu kolektivizace. Je mikrohistorickou studií, založenou z části na dostupných pramenech z okresního archivu a soukromého archivu ZD Třebohostice, ale hlavně na svědectví pamětníků, získávaného formou rozhovoru. Zachycuje a porovnává proměny hospodaření na příkladu několika blízkých JZD. Zabývá se ale také postojem obyvatel ke změnám způsobeným kolektivizací, a proměnách jejich vnímání v průběhu let. Zobrazuje krátce období před kolektivizací, ale hlavně období po ní a její důsledky. Pojednává také o hospodářství, jeho vzhledu a změně, kterou během let prošlo.

Abstract (in English):

This bachelor's thesis is concerned with the story of a small village in the southern part of the Czech Republic, and adjacent areas, during the process of collectivization. It is a micro-historical study based in part on sources available in the Strakonice district archive and in the private archive of the ZD Trebohostice farmers' cooperative, as well as an oral history project based on interviews with contemporaries. Using the examples of several nearby socialist cooperative farms, the study records and analyzes changes in management. However, it is also concerned with the stances that the local residents assumed to the changes brought about by collectivization, as well as with the changes in their perceptions over time. While the study includes the period just before collectivization, its main focus is on the post-collectivization period and on the repercussions of collectivization. The study also considers economy, its form and the changes it underwent over the years.

Obsah

1	Úvod.....	6
1.1	Literatura a prameny	7
2	Kolektivizace v Československu	10
2.1	Obecná charakteristika	10
2.2	Zakládání družstev a jejich vývoj	14
3	Obec Třebohostice	17
3.1	Charakteristika obce Třebohostice	17
3.2	Historie obce	18
4	Politický vývoj obce Třebohostice	21
4.1	Výsledky voleb 1919-1994	21
4.2	Příčiny změn v politickém postoji obyvatel.....	23
5	Represe.....	26
5.1	Formy represe v procesu kolektivizace.....	26
5.2	Konkrétní formy represe na příkladu obce Třebohostice.....	27
6	Změny v životě na vesnici	33
6.1	Přeměna vesnice.....	33
6.1.1	Odchod z obce a zemědělství.....	34
6.1.2	Rozvoj stavebnictví.....	37
6.2	Kulturní a sociální proměna obce	40
6.2.1	Vzdělávání	41
6.3	Změny infrastruktury	42
7	Osobní svědectví pamětníků.....	44
8	Závěr	47
9	Seznam pramenů, literatury a jiných zdrojů	50
10	Seznam zkratk	54
11	Seznam příloh	Chyba! Záložka není definována.

1 Úvod

Pro každého člověka, který zkoumá druhou polovinu dvacátého století v dějinách Československa, je důležité pochopení procesu kolektivizace. Tento proces tvaroval velkou část společnosti po mnoho let. Byl charakteristický zpočátku svou krutostí a nemilosrdností a později neméně krutým ale více sofistikovaným zacházením se venkovským obyvatelstvem. Ohrožoval základní lidské právo – vlastnické právo, čímž ohrožoval základní myšlenky existence jednotlivce a přinášel mnoho dalších omezení a zákazů, do té doby nemyslitelných.

Tato bakalářská práce sleduje, jak se projekt socializace venkova odrazil v konkrétní jihočeské vesnici Třebohostice. Jejím cílem je dosáhnout odpovědí na několik otázek. Proč proces kolektivizace, jinde tak devastující, prošel touto obcí relativně mírně a jaké konkrétní stopy po sobě zanechal? Byl příčinou rozvoje obce? Měl pozitivní, nebo negativní dopad na společnost? A v neposlední řadě, co konkrétně přinesl obci Třebohostice a jejímu okolí?

V první části se zabývám teoretickým aspektům kolektivizace, obecnému představení zkoumaného prostředí a uvedení do tohoto procesu. Nedílnou součástí kolektivizace jsou také různé formy represe a persekuce, které jsou rovněž vysvětleny v teoretické části. Následující kapitoly představují konkrétní situace zásahů do života způsobené kolektivizací a s ní spojenými praktikami. V této části se vyskytl problém s identitou jednotlivých aktérů konkrétních případů. Oni sami, nebo jejich rodiny stále žijí v okolních obcích a mnozí si nepřáli být jmenováni. Z tohoto důvodu jsou jména osob nahrazena jmény fiktivními. Poslední kapitola je věnována osobním zážitkům jednotlivých pamětníků.

Motivací pro mou práci je především můj osobní vztah k zemědělství. Všichni čtyři moji prarodiče pracovali v JZD a v obci Třebohostice družstvo stále funguje. Nestalo se jen místním pomníkem komunistického Československa. Dalším faktorem zvyšujícím můj zájem byla výše zmíněná mírnost kolektivizace v této obci v porovnání s jinými vesnicemi, které prošly obdobným vývojem. Dále mě motivoval fakt nedostatku podobných prací v okolí a následná využitelnost této práce jako jedna ze základních složek případné podrobnější studie s obdobným zaměřením a ve stejném regionu.

Největší mojí motivací byla však touha pokusit se více porozumět kolektivizaci za pomoci pohledu konkrétní obce a specifických aktérů tohoto procesu na kolektivizační období v měřítku této mikrohistorické sondy.

Zkoumaná oblast zahrnuje několik obcí, které byly spojeny pod jedním MNV, s centrem právě v obci Třebohostice a několik JZD z dalších okolních obcí, která byla také spojena v jeden celek, jejichž ústředím bylo JZD Třebohostice.

1.1 Literatura a prameny

Fenoménu kolektivizace, který hrál v moderních dějinách našeho státu značnou roli, se kupodivu věnovalo do nedávné doby podrobněji poměrně málo autorů. Jedním z nich je Karel Jech, který se tématu kolektivizace věnoval dlouhá léta a napsal o něm několik knih. Mezi ně patří především *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*¹ vydaná v roce 2008. Toto dílo je prakticky přepracovanou verzí knihy *Soumrak selského stavu*², nicméně je základní literaturou pro studium kolektivizace a obsahuje bohatou pramennou základnu. Přesto se může tato práce zdát poněkud neúplná, zabývá se převážně obdobím první fáze kolektivizace do roku 1955, velmi podrobně akcí K (kulak), s ní souvisejícím vystěhováváním sedláků a jejich persekucí, jak napovídá již název knihy. Pozdějšímu období nevěnuje bohužel takovou pozornost a zmiňuje se o něm jen okrajově. Podobnou, avšak ne tak známou práci je *Venkov pod kolektivizační knutou: okolnosti exemplárního "kulackého" procesu*.³ Autor se v ní zaměřuje, v porovnání s Jechovou knihou, na konkrétnější případy. Na stejné bázi je založena ještě jedna kniha konkrétního charakteru *Mlynáři od babic*⁴, která za pomoci množství fotografií a archivních materiálů pomáhá popsat represivní opatření na Třebíčsku v okolí obce Babice na počátku padesátých let.

V roce 2008 vyšel sborník zabývající se kolektivizačním procesem na venkově od editorů Petra Blažka a Michala Kubálka *Kolektivizace venkova v Československu 1948-1960 a středoevropské souvislosti*⁵. Skládá se z mnoha jednotlivých příspěvků, zahrnujících klíčové aspekty kolektivizace. Tento sborník je neocenitelnou pomocí pro nahlédnutí do dané doby. Na podobném principu stojí další práce zaměřená na téma kolektivizace, tentokrát ale hlavně na její druhou polovinu: *Závěrečná fáze kolektivizace zemědělství v Československu 1957-1960*⁶. Tato práce strukturovaná podobně jako výše zmíněný sborník do několika jednotlivých částí od různých autorů je pro studium kolektivizace v tomto období vítanou pomocí. Další

¹ JECH, Karel, *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*, Praha: Vyšehrad, 2008

² JECH, Karel, *Soumrak selského stavu 1945-1960*, Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2001

³ URBAN, Jiří, *Venkov pod kolektivizační knutou: okolnosti exemplárního "kulackého" procesu*, Praha: Vyšehrad, 2010

⁴ NAVARA, Luděk a Miroslav KASÁČEK, *Mlynáři od babic: nová fakta o osudovém dramatu padesátých let*, Brno: Host, 2008

⁵ BLAŽEK, Petr - KUBÁLEK, Michal (eds.), *Kolektivizace venkova v Československu 1948-1960 a středoevropské souvislosti*, Praha: Dokořán 2008

⁶ BŘEZINA, Vladimír – PERNES (eds.), Jiří, *Závěrečná fáze kolektivizace zemědělství v Československu 1957-1960*, Brno: Stilus, 2009

prací, psanou tímto stylem, je například *Kolektivizace v Československu*⁷ také od kolektivu autorů.

V nedávné době vyšla disertační práce doktora Zdeňka Hruby pod názvem *Kolektivizace a transformace československého a českého zemědělství v letech 1945-2004*,⁸ která se detailněji zabývá podobou kolektivizace a je jistě vítanou pomocí, pro bádání v tomto ohledu.

Pro studium kolektivizace a jejího vlivu na venkově je třeba porozumět životu vesnice, nejen v období po roce 1945. Jako vydatný zdroj informací v této oblasti slouží mikrohistorická sonda profesora Josefa Petráňe do dějin jeho rodné obce Ouběnice. První knihu na toto téma vydal již v roce 2000⁹ a od té doby se na pultech knihkupectví objevily tři další publikace podobného zaměření¹⁰. Rozsah těchto prací sahá od kolonizačních počátků v jedenáctém století až po současnost, popisuje veškeré aspekty života a v novějších pracích se zaměřuje více ne dvacáté století.

Nejobsáhlejší prací zabývající se kolektivizací je však kniha Karla Kaplana z roku 2012, *Proměny české společnosti 1948-1960, Část druhá, Venkov*¹¹. Svým bohatým poznámkovým aparátem přináší mnoho odkazů do dobových pramenů a oficiálních dokumentů. Jedinečnost této práce tkví v obsažení celé společnosti a pokusu o integraci procesu kolektivizace do jediné publikace.

Pramenná základna pro tuto práci se skládá z velké části z fondů ONV Strakonice, MNV Třebohostice a fondu OV KSČ Strakonice, dostupných v SOKA Strakonice. Neocenitelnou pomocí pro nahlédnutí do dané doby byly také rozhovory, které jsem vedl v průběhu uplynulých let s několika ochotnými pamětníky.¹²

Důležitým zdrojem informací byla Kronika sloučených obcí Z. Zborovice, Třebohostice a Únice-Hubenov, zachycující místní dění od padesátých let až do roku 1990, kdy místní kronikář zemřel a na několik let nikdo v jeho stopách nepokračoval. Od roku 2000 na ní navázala Kronika obce Třebohostice, ve které se pokusila současná kronikářka doplnit chybějících deset let informací a plynule navázat na styl předešlého kronikáře. Starší dějiny

⁷ ROKOSKÝ, Jaroslav, ed. a SVOBODA, Libor, ed. *Kolektivizace v Československu*, Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2013

⁸ HRABA, Zdeněk. *Kolektivizace a transformace československého a českého zemědělství v letech 1945-2004: právně normativní pohled*, Praha: Vladimír Lelek, 2013

⁹ PETRÁŇ, Josef, *Příběh Ouběnic v podblanické krajině: (do roku 1918)*, Vlašim: Muzeum okresu Benešov, 2000

¹⁰ PETRÁŇ, Josef. *Příběh Ouběnic: mikrohistorie české vesnice*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2001; PETRÁŇ, Josef. *Dvacáté století v Ouběnicích: soumrak tradičního venkova*. Praha: NLN, 2009; PETRÁŇ, Josef. *Dějiny českého venkova v příběhu Ouběnic*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2011

¹¹ KAPLAN, Karel, *Proměny české společnosti 1948–1960, Část druhá, Venkov*, Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2012

¹² Viz 7 Osobní svědectví pamětníků

obce, respektive před padesátými lety, jsou však v těchto kronikách bohužel zmíněny jen náznaky.

Na tomto místě je třeba také zmínit pramenné materiály, které se nezachovaly, nebo zachovaly jen v redukované, nebo nevyhovující podobě.

Jak je psáno výše, nejvíce jsem zakládal svůj výzkum na práci s materiály ze SOkA Strakonice. Objektivně lze popisovat jen události, které jsou potvrzeny nejen ústním svědectvím, ale i nějakým dalším pramenem. V některých případech lze nalézt jen část fondů, důležitých pro daný problém. Konkrétním pramenným materiálem, zachovaným jen z části, relevantním k tématu této práce je například farní kronika Zadní Zborovice.

Tato kronika je k nahlédnutí v SOkA Strakonice, po podání a následné schválení žádosti na českobudějovické biskupství. Kronika se skládala z více svazků, z nichž se zachoval pouze jeden, obsahujícím jen události spojené s místní farou mezi lety 1885-1917, z nichž naprostá většina je pouze zápisy o narození, křtech a svatbách.

Další dostupný, ale nevyhovující pramen k této práci je školní kronika ZDŠ Zadní Zborovice. Tato kronika popisující období 1946-1976, se zabývá převážně vnitřním chodem školy a o vnějším světě se zmiňuje jen okrajově. Věcné informace z ní, konkrétně počty dětí a učitelů v jednotlivých letech a důležité milníky školy jsou zapsány i v Kronice sloučených obcí Z. Zborovice, Třebohostice a Únice-Hubenov a to nejen z tohoto časového úseku, ale i mnohem dříve,¹³ proto je pro tuto práci použita místo výše zmíněné školní kroniky, kronika obecní.

Do lehce odlišné kategorie pramenných zdrojů spadá archiv ZD Třebohostice. Tento archiv je zatím stále nezpracovaný a nachází se v budovách ZD. Skládá se z několika polic plných šanonů a knih popisujících však převážně technické záležitosti související s provozem družstva. Záměrem této práce je především zkoumat lidské osudy a k tomuto tématu archiv ZD Třebohostice neposkytuje mnoho informací.

Poslední skupinou pramenných zdrojů potenciálně přínosných pro tuto práci jsou materiály nedochované v žádné podobě. Sem patří například archiv místní organizace KSČ. Po prozkoumání SOkA Strakonice, konzultaci s tamními pracovníky a prohledání Kroniky sloučených obcí Z. Zborovice, Třebohostice a Únice-Hubenov není k nalezení o této organizaci ani zmínka. O Stupeň lépe je na tom PO SZM. Žádný oficiální pramen se po této organizaci nezachoval, ale na několika místech je zmíněna ve výše zmíněné místní kronice, v souvislosti se ZDŠ Zadní Zborovice.¹⁴

¹³ Viz 6.2.1 Vzdělávání

¹⁴ Kronika sloučených obcí Z. Zborovice, Třebohostice a Únice-Hubenov

2 Kolektivizace v Československu

2.1 Obecná charakteristika

Při studování vlivu a dopadu kolektivizace je nutné nejdříve vymezit vlastní pojem kolektivizace. Je to právě ten nemilosrdný proces, kterým prošlo mnoho zemědělců nejen v naší zemi, onen zločin, jenž je nesmazatelně vryt do tváře dějin? Nebo tento termín zahrnuje něco více než jen vyvlastňování půdy, přestěhování a persekuce?

„Kolektivizace je sloučení individuálních soukromých hospodářství v družstva, kolchozy (v socialistickém národním hospodářství)“.¹⁵ Takto je popsán tento termín v slovníku cizích slov. Vyvstávají z něj však nové otázky. Co to je družstvo? Co to je kolchoz? To jsou pojmy, se kterými si ne každý laik hravě poradí. Člověk s kořeny na venkově kolektivizaci zasaženém odpoví přirozeně jinak než ten, který vyrůstal ve městě a s podobnými otázkami se setkal snad jen ve škole.

Další zajímavou definici je možno najít v politologickém slovníku: „V bývalém Sovětském svazu a ostatních státech socialistického tábora byla K. [kolektivizace] prováděna převážně cestou psychického a fyzického nátlaku pod patronací stranické a státní moci“.¹⁶ Zde se objevuje už konkrétnější obraz, jak je kolektivizace vnímána společností. Fyzický nátlak, státní moc, to jsou už konkrétní pojmy, které je třeba nějak vysvětlit.

Jako srovnání s těmito slovníkovými definicemi může sloužit popis kolektivizace na webu, konkrétně na portálu cs.wikipedia.org: „Kolektivizace je označení procesu přeměny individuálního soukromého zemědělství na kolektivní, zpravidla v souladu s myšlenkami marxismu a jeho ideou společného vlastnictví. Pro kolektivizaci zemědělství neměli komunisté v žádné zemi reálný hospodářský důvod, nýbrž k ní došlo z čistě politicko-ideologických důvodů. Spádem komunismu ve východním bloku proto také zaniklo kolektivní hospodaření.“¹⁷ Tato definice je pochopitelně méně odborná. Nevyskytují se v ní neznámé pojmy a slouží čistě ke shrnutí procesu kolektivizace.

Základní znaky kolektivizace zemědělství, jako třídní segregace společnosti a izolování jednotlivce, vycházejí ze samotné podstaty totalitních režimů.¹⁸ Takovýto režim je založen

¹⁵ MIKULÁŠ, Roman, *Školní slovník cizích slov*, Bratislava: Příroda, 2007, s. 278

¹⁶ ADAMOVIČ, Karolína a kol., *Politologický slovník*. Praha: C. H. Beck, 2001, s. 99

¹⁷ *Kolektivizace* [online]. 2014, 8.1. [cit. 2014-07-16]. Dostupné z: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Kolektivizace>

¹⁸ PEXOVÁ, Hana, *Totalitarismus a kolektivizace v politologické teorii*. In: BLÁŽEK, Petr - KUBÁLEK, Michal (eds.), *Kolektivizace venkova v Československu 1948-1960 a středoevropské souvislosti*, Praha: Dokořán, 2008, s. 63

především na ideologii určované jednou vládnoucí masovou stranou, která podniká pro veřejnost často netransparentní a nevinné kroky, k ovládnutí kontroly nad veřejným i soukromým životem jednotlivých občanů státu.¹⁹

Dalším znakem je masovost společnosti, kde se předešlé zažité vazby, mezilidské vztahy a sociální sebeurčení stává překážkou, objevuje se snaha nahradit je novými, určenými právě vládnoucí stranou. V této situaci vyvstává problém venkova, kde jsou lidé spojeni se svou půdou a svým majetkem po generace, kde jsou tradiční hodnoty zachovávány a ctěny téměř bezmyšlenkovitě a kde jsou sociální rozdíly často značné. Rolníci, jakožto hlavní představitelé tradiční a konzervativní venkovské společnosti, se tudíž logicky stali překážkou, kterou je třeba odstranit.

Mezi metody neutralizace rolnického vlivu a rozbití tradiční společnosti patřila především snaha vymýtit soukromé vlastnictví půdy. Svázanost s půdou, patřící do rodin po generace, se rozbila za pomoci pevného hospodářského trhu určujícího ceny potravin, který nutil zemědělce pěstovat a chovat jen předem určené rostliny a zvířata a poté prodávat své produkty za nevýdělečné sumy, nebo se obracet na černý trh.²⁰ Rolníci takto demotivováni nezlákali prodali svoji půdu a odcházeli do měst.²¹

Proces kolektivizace pod taktovkou Komunistické strany Československa proběhl na našem území v druhé polovině dvacátého století. Trval několik let a byl rozdělen do dvou vln. Během této doby zasáhl do života stovek obcí a tisíců lidí.²² Stoupající komunistický vliv ve společnosti, přímo souvisel s vlivem politickým, závislým na volbách.

Již v prvních poválečných volbách konaných 26. května 1946 získali komunisté 40,17% hlasů²³. Konkrétními výsledky jednotlivých voleb se budu zabývat ve třetí kapitole této práce s názvem Politický vývoj obce Třebostice. Vývoj dění ve státě je s nimi v této době však bezprostředně spjat. Po převratu z února 1948 získala totiž KSČ takřka neomezenou moc a byla schopna pustit se do přestavby společnosti podle svých představ.²⁴ Ministr zemědělství Július Ďuriš již v roce 1946 navrhl šest zákonů, později nazývaných právě Ďurišovy zákony,

¹⁹ PEXOVÁ, Hana, *Totalitarismus a kolektivizace v politologické teorii*. In: BLAŽEK, Petr - KUBÁLEK, Michal (eds.), *Kolektivizace venkova v Československu 1948-1960 a středoevropské souvislosti*, Praha: Dokořán 2008, s. 63

²⁰ RYCHLÍK, Jan, *Kolektivizace ve střední a východní Evropě*, In: BLAŽEK, Petr - KUBÁLEK, Michal (eds.), *Kolektivizace venkova v Československu 1948-1960 a středoevropské souvislosti*, Praha: Dokořán, 2008, s. 49

²¹ PEXOVÁ, Hana, *Totalitarismus a kolektivizace v politologické teorii*. In: BLAŽEK, Petr - KUBÁLEK, Michal (eds.), *Kolektivizace venkova v Československu 1948-1960 a středoevropské souvislosti*, Praha: Dokořán, 2008, s. 65

²² KAPLAN, Karel, *Proměny české společnosti 1948–1960, Část druhá, Venkov*, Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2012, s. 138

²³ BUCHVALDEK, Miroslav a kol., *Československé dějiny v datech*. Praha: Svoboda, 1986, s. 486

²⁴ FEIERABEND, Ladislav Karel a Naďa JOHANISOVÁ, *Zemědělské družstevnictví: v Československu do roku 1952*, Volary: Stehlík, 2007 s. 59

ve kterých šlo především o revizi první pozemkové reformy z roku 1919 a o nové přerozdělení půdy z konfiskovaných velkostatků a státem řízené přidělování techniky do rukou soukromých zemědělců, zavedení jednotné zemědělské daně a zemědělského úvěru. Důležitou součástí těchto zákonů byla také navrhovaná parcelace půdy nad 50 ha. S podobnými, nebo i vyššími čísly se můžeme setkat při kolektivizaci v dalších sovětských satelitních státech: Maďarsko – 50 ha, Rumunsko – 50 ha, Polsko – 50 ha, Bulharsko – 20-30 ha, Jugoslávie – 25-35 ha.²⁵

Brzy však bylo jasné, že tato čísla jsou čistě orientační, a zřídka se dodržovala do plné výše. Ďurišovy zákony byly schváleny v dubnu 1947 v tzv. Hradeckém programu.²⁶ Kolektivizace zemědělství začala až v únoru 1949, kdy byl přijat Národním shromážděním Zákon o jednotných zemědělských družstvech.²⁷ Ten vysvětloval účel JZD a popisoval konkrétní řešení problému spojených s jejich řízením.

„Již před sto lety si rolníci začali zakládat různé druhy zemědělských družstev, aby si vzájemně pomáhali a družstevní spoluprací dosahovali ve svých hospodářstvích lepších výsledků v duchu staré Kampelíkovy zásady: „Co jednomu nemožno - všem dohromady snadno.“

Zemědělské družstevnictví bylo však postupně ovládnuto vesnickými boháči, kteří je zneužívali ve svůj prospěch, a tak zemědělská družstva nemohla rolnickému lidu přinést to, co jejich zakladatelé od nich očekávali.

Jednotné zemědělské družstvo, které má za účel sjednotiti veškerý družstevní život na vesnici, je naproti tomu nyní budováno na lidových a demokratických zásadách, které zaručují, že toto družstevní hnutí bude sloužit malým a středním rolníkům a ostatnímu pracujícímu lidu. Jeho posláním je, aby pomáhalo rolníkům ke zvelebení zemědělské výroby, k plnění pětiletého plánu v zemědělství a působilo ke zvýšení sociální a kulturní úrovně venkova.

Spĺňuje se tak dávná tužba malých a středních rolníků, do jejichž rukou se vrací družstevní organizace, která bude nyní sloužit jejich zájmům a účinně jim pomáhat. Této vymoženosti se jim nyní dostává díky našemu lidově demokratickému zřízení.“²⁸

Zákon zpočátku narazil na negativní postoj zemědělců, ujišťovaných donedávna zastupiteli KSČ o tom, že kolchozy sovětského typu se rozhodně na území Československa

²⁵ RYCHLÍK, Jan, *Kolektivizace ve střední a východní Evropě*, In: BLAŽEK, Petr - KUBÁLEK, Michal (eds.), *Kolektivizace venkova v Československu 1948-1960 a středoevropské souvislosti*, Praha: Dokořán, 2008, s. 20

²⁶ JECH, Karel, *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*, Praha: Vyšehrad, 2008, s. 51

²⁷ BUCHVALDEK, Miroslav a kol., *Československé dějiny v datech. Praha: Svoboda, 1986, s. 486, s. 500*

²⁸ *Jednotné zemědělské družstvo (zákon, prováděcí nařízení, stanovy a jednací řád)*. Praha: Brázda, 1949, s. 14

nebudou prosazovat.²⁹ Hlavním rozdílem byla návaznost na tradici družstevnictví již z první republiky, na které se zákon také odvolával.³⁰ Proces kolektivizace se týkal především venkova, kde se nacházela početná vrstva rolníků, jak bylo vysvětleno výše. Na ty, kteří překonali prvotní snahy strany o jejich pacifikaci, vyvíjela strana nátlak především v otázce sociální struktury vesnice.³¹ V tomto zákoně z roku 1949 se také již objevuje spojení „vesnický boháč“, který může za vše špatné, co se v zemědělství stalo. Velkostatkáři, či jen zemědělci s větší výměrou než ostatní obyvatelé obce, stáli i v minulosti poněkud stranou a byli často neoblíbeni. Komunisté chtěli tohoto stavu využít a ještě více prohloubit sociálněekonomické rozdělení vesnice.³²

Označení této vrstvy obyvatel bylo také důležitou součástí jejich separace od ostatních. Výraz kulak, používaný v SSSR a kolchozech, se nepoužíval hned zpočátku, z výše uvedených důvodů snahy odlišit JZD a stalinistické kolchozy. Pojem vesnický boháč navozoval myšlenku člověka, který zbohatl na úkor jiných, a napomáhal již jen svým zněním zasévat nedůvěru mezi obyvateli obce. Označení třídní nepřítel již mluví samo za sebe a potvrzuje ideu třídního boje.³³ Po pojmenování nepřítele bylo třeba určit, kdo do této kategorie přesně spadal. Obecně tam patřil každý zemědělec vlastníci více než 20 ha půdy, nebylo to však tak jednoduché. Nacházel-li se statek v pícninářské oblasti, byl považován sedlák za velkostatkáře již s výměrou nad 15 ha, v obilnářské nad 10 ha a v řepářské dokonce jen nad 8 ha.³⁴ Jako na velkostatkáře bylo také shlíženo na zemědělce vlastníci klidně malou výměru, ale zaměstnávající námezdní sílu pro chod jejich hospodářství, nebo vlastníci speciální technická zařízení.³⁵

Zatímco v první vlně kolektivizace od roku 1949 do roku 1953, tedy do Stalinovy a Gottwaldovy smrti, byly při zakládání zemědělských družstev používány metody bezprostředního násilí jako věznění, policejní zásahy, postihy rodinných příslušníků, společně s ekonomickým nátlakem ve formě zabavování majetku z důvodu neplnění povinných

²⁹ KAPLAN, Karel, *Proměny české společnosti 1948–1960, Část druhá, Venkov*, Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2012, s. 157

³⁰ RYCHLÍK, Jan, *Kolektivizace ve střední a východní Evropě*, In: BLAŽEK, Petr - KUBÁLEK, Michal (eds.), *Kolektivizace venkova v Československu 1948-1960 a středoevropské souvislosti*, Praha: Dokořán, 2008, s. 21

³¹ PÁTEK, Zdeněk, *K otázce specifických rysů v kolektivizaci zemědělství*, In: BLAŽEK, Petr - KUBÁLEK, Michal (eds.), *Kolektivizace venkova v Československu 1948-1960 a středoevropské souvislosti*, Praha: Dokořán, 2008, s. 64

³² ROKOSKÝ, Jaroslav, *Svobodný sedlák na svobodné půdě. Osud agrární strany v Československu po druhé světové válce*, In: BLAŽEK, Petr - KUBÁLEK, Michal (eds.), *Kolektivizace venkova v Československu 1948-1960 a středoevropské souvislosti*, Praha: Dokořán, 2008, s. 101.

³³ Tamtéž

³⁴ VOMELA, Martin, *Kolektivizace v Československu a její politické motivy*, In: BLAŽEK, Petr - KUBÁLEK, Michal (eds.), *Kolektivizace venkova v Československu 1948-1960 a středoevropské souvislosti*, Praha: Dokořán, 2008, s. 122

³⁵ Tamtéž, s. 123

dodávek, nebo jejich stanovování na nesplnitelné výše,³⁶ v druhé vlně, od roku 1954 do roku 1960, dochází k uvolnění represivních opatření.³⁷

Družstva založená v první vlně byla totiž často nevýdělečná, či přímo ztrátová. Důvodem bylo nesporně vyloučení větších statkářů z chodu družstev. Do čela se dostávají malí zemědělci či bezzemci s neznalostí zemědělství a s nedostatkem zkušeností pro řízení velkého hospodářství. V druhé vlně je bezprostřední násilí omezeno a nastupuje spíše psychologický nátlak na velkostatkáře,³⁸ je jim však umožněn vstup do družstev a podílení se na hospodářském vývoji.³⁹ Přesto byla jejich činnost stále omezena a nesměli zastávat žádné významné funkce. „*Ve výjimečných jednotlivých případech, tam, kde se družstvo dostatečně upevnilo, smí se stát členem družstva se souhlasem rady okresního národního výboru kulak, u něhož jsou všechny předpoklady, že bude v družstvu řádně a poctivě pracovat. Po dobu 5 let nesmí v družstvu zastávat žádné funkce.*“⁴⁰

2.2 Zakládání družstev a jejich vývoj

Samotné zakládání družstva nebyl rychlý proces. Stavění hospodářských budov se mohlo protáhnout na několik měsíců, byla tedy zavedena provizorní opatření. Obiloviny a seno se svázely k zemědělcům s největšími stodolami. Skot a koně byli svedeni k vlastníkům největších stájí a maštálí. Toto řešení nebylo přijímáno s nadšením obyvatel, a to i přesto, že bylo jen provizorní.⁴¹

Založení zemědělského družstva předcházelo zřízení přípravných výborů v jednotlivých obcích. Členové výboru byli převážně komunisticky smýšlející drobní zemědělci či bezzemci. Byl vypracován seznam osob ochotných vstoupit do družstva a odeslán na Ústřední radu družstev. Všichni zakládající členové po úspěšné registraci vstoupili do jednotného zemědělského družstva s veškerými pozemky, stroji a hospodářskými zvířaty.⁴²

Družstva byla označována římskými číslicemi I–IV, která udávala stupeň rozvinutosti daných JZD. Během první vlny zakládání vznikala převážně družstva I. a II. typu.⁴³ I. typ JZD umožňoval společné obdělávání půdy více zemědělci, přičemž výnosy z práce byly

³⁶ Více v kapitole 4. Represe

³⁷ RYCHLÍK, Jan, *Kolektivizace ve střední a východní Evropě*, In: BLAŽEK, Petr - KUBÁLEK, Michal (eds.), *Kolektivizace venkova v Československu 1948-1960 a středoevropské souvislosti*, Praha: Dokořán, 2008, s. 22

³⁸ Více v kapitole 4. Represe

³⁹ RYCHLÍK, Jan, *Kolektivizace ve střední a východní Evropě*, In: BLAŽEK, Petr - KUBÁLEK, Michal (eds.), *Kolektivizace venkova v Československu 1948-1960 a středoevropské souvislosti*, Praha: Dokořán, 2008, s. 22

⁴⁰ JECH, Karel, *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*, Praha: Vyšehrad, 2008, s. 220.

⁴¹ KAPLAN, Karel, *Proměny české společnosti 1948–1960, Část druhá, Venkov*, Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2012, s. 174

⁴² Tamtéž, s. 154

⁴³ SWAIN, Nigel, *Typologie východoevropských podob kolektivizace*, In: BLAŽEK, Petr - KUBÁLEK, Michal (eds.), *Kolektivizace venkova v Československu 1948-1960 a středoevropské souvislosti*, Praha: Dokořán, 2008, s. 46

rozdělovány podle velikosti vložených pozemků. Jednalo se o nejjednodušší formu JZD, zásahy byli minimální a společná práce se skládala většinou jen ze společného osevu, sklizně či používání strojů. V praxi fungoval tento typ ještě ekonomicky. Zemědělci s větší rozlohou dostávali více naturálií a finančních prostředků z obdělávané půdy.⁴⁴

II. typ zasahoval již více do života zemědělců. Zatímco živočišná výroba byla stále soukromá a dobytek i drůbež mohl každý člen JZD mít doma, rostlinná výroba byla již zcela společná a řízená centrálně.⁴⁵ Odměny nejsou již založeny jen na výměře pozemku, ale na průměrném výnosu z něj.⁴⁶ Společně se vznikem těchto družstev se objevuje problém s roztroušeností pozemků jednotlivých zemědělců a hlavně jejich oddělením. Nastupuje tedy doba rozorávání mezí a snaha o přetrhání posledních pout zemědělců ke své půdě pomocí scelovacího zákona z roku 1947.⁴⁷ Scelení pozemků JZD mělo také praktický charakter. V kombinaci s novou mechanizací sloužilo k lepšímu a efektivnějšímu hospodaření.⁴⁸ Půda samostatně hospodařících zemědělců, kteří nevstoupili do družstva, byla přesunuta na okraj katastru, často na méně bonitní půdu, či okraj lesa. Pozemky mohly být také rozděleny na více dílů na různých částech katastru. To znesnadňovalo obdělávání dané půdy a zmenšovalo výnosy. Nutnost odevzdávat povinné dodávky tak často sloužila jako impulz pro do té doby nerozhodnuté zemědělce, proč vstoupit do družstva.⁴⁹

V JZD III. typu je již živočišná i rostlinná výroba řízena centrálně. Odměny jsou ještě stále do jisté míry odvozeny z velikosti vložené půdy, ale z větší části jsou určovány vykonanou prací.⁵⁰ Družstva tohoto typu se vyznačovala výrazným omezením soukromého vlastnictví půdy a zvířat. Členové družstva si mohli ponechat na svém statku jen minimum zvířat pro vlastní potřebu a malou část půdy k vlastní potřebě. Pro tuto část půdy si KSČ vypůjčila název ze Sovětského svazu „záhumenek“. Velikostně se pohyboval od 0,5 do 1 ha a i z produktů vypěstovaných na této půdě byly odváděny dodávky.⁵¹

IV. typ JZD vznikl až později a je charakteristický jen pro Československo, v ostatních satelitních státech Sovětského svazu se používalo označování I – III s drobnými

⁴⁴ SWAIN, Nigel, *Typologie východoevropských podob kolektivizace*, In: BLAŽEK, Petr - KUBÁLEK, Michal (eds.), *Kolektivizace venkova v Československu 1948-1960 a středoevropské souvislosti*, Praha: Dokořán, 2008, s. 46

⁴⁵ KAPLAN, Karel, *Proměny české společnosti 1948–1960, Část druhá, Venkov*, Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2012, s. 178

⁴⁶ Tamtéž

⁴⁷ JECH, Karel, *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*, Praha: Vyšehrad, 2008, s. 75

⁴⁸ Tamtéž

⁴⁹ Tamtéž, s. 76

⁵⁰ KAPLAN, Karel, *Proměny české společnosti 1948–1960, Část druhá, Venkov*, Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2012, s. 178

⁵¹ ADAMEC, Jan, *Hladomor a totalita, Nástin strukturálních problémů sovětského venkova v letech 1947-1948*, In: BLAŽEK, Petr - KUBÁLEK, Michal (eds.), *Kolektivizace venkova v Československu 1948-1960 a středoevropské souvislosti*, Praha: Dokořán, 2008, s. 68

odlišnostmi.⁵² Takováto družstva měla již zcela nesoukromý charakter, veškerá půda i zvířectvo patřily JZD a při rozdělování odměn za práci nebyla přidávána žádná váha velikosti půdy vložené jednotlivými zemědělci a vycházelo se pouze z odvedené práce. Mizí tedy poslední stopy soukromého vlastnictví.⁵³

S tímto vývojem souvisí také definování tzv. pracovních jednotek. Vypočítávaly se podle splnění různých úkonů v živočišné i rostlinné výrobě, například počet odvozených kolců, litrů mléka, obdělávaných hektarů nebo také později jen počet odpracovaných hodin. Zemědělci se stávají fakticky jen státními zaměstnanci a při některých činnostech, při kterých byla používána mechanizace ve formě traktorů a kombajnů, se ukazovala i stinná stránka pracovních jednotek. Pracovník byl odměněn podle počtu hodin strávených na pracovišti a nikoliv podle kvality odvedené práce. Z několika hodin práce a půl hodiny pauzy na oběd se mohlo snadno stát několik hodin pauzy a půl hodiny práce.⁵⁴

Tato všeobecná praxe platila i pro JZD Třebohostice. Dostavění všech zemědělských budov trvalo téměř tři roky od ustanovující schůze JZD 22. února 1956. Po tuto dobu byla svedena hospodářská zvířata do společných stájí a stodol, které na ně měli kapacitu.⁵⁵ Družstvo bylo III. typu a s tím byla spojena, výše zmíněná spolčená rostlinná i živočišná výroba a jednotlivé záhumenky, na kterých lidé pěstovali vše pro svou potřebu. Hned od počátku byla práce odměňována však jen v přímém poměru s odpracovanými pracovními jednotkami.⁵⁶ Do JZD vstoupili všichni zemědělci v obci,⁵⁷ včetně velkostatkářů.

⁵² SWAIN, Nigel, *Typologie východoevropských podob kolektivizace*, In: BLAŽEK, Petr - KUBÁLEK, Michal (eds.), *Kolektivizace venkova v Československu 1948-1960 a středoevropské souvislosti*, Praha: Dokořán, 2008, s. 46

⁵³ KAPLAN, Karel, *Proměny české společnosti 1948–1960, Část druhá, Venkov*, Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2012, s. 178

⁵⁴ SWAIN, Nigel, *Typologie východoevropských podob kolektivizace*, In: BLAŽEK, Petr - KUBÁLEK, Michal (eds.), *Kolektivizace venkova v Československu 1948-1960 a středoevropské souvislosti*, Praha: Dokořán, 2008, s. 33

⁵⁵ Kronika sloučených obcí Z. Zborovice, Třebohostice a Únice-Hubenov, s. 15

⁵⁶ Tamtéž, s. 16

⁵⁷ Viz 5.2 Konkrétní formy represe

3 Obec Třebohostice

3.1 Charakteristika obce Třebohostice

Třebohostice jsou malou vesnicí v severozápadní části Jihočeského kraje⁵⁸. Nachází se deset kilometrů severozápadně od okresního města Strakonice, čtrnáct kilometrů jihozápadně od města Blatná a sedm kilometrů severozápadně od městysu Radomyšl. Sousedí na severu s obcí Doubravice, na východě s obcí Chrástovice, na jihu s obcí Únice a na západě leží místní část Třebohostic, a to Zadní Zborovice. V obci dnes žije 305 obyvatel s průměrným věkem 37,5 let a katastrální výměra činí 970 ha.⁵⁹

K obci patří také osada zvaná Chalupy, které se nacházejí severním směrem jeden kilometr od obce. Tyto Chalupy nechali postavit větší sedláci v obci pro své potomky ve třicátých letech dvacátého století. Náležely k nim také okolní pozemky, které pro svou vzdálenost od obce činily obtíže zejména při dopravě obilí nebo sena z nich.⁶⁰

Vesnicí protéká ze západu na východ potok Kolčavka, který po průtoku nedalekým rybníkem Trávníckým pokračuje na jih a nedaleko vesnice Střela se vlévá do řeky Otavy. Ačkoliv má poměrně malý průtok, po dlouhodobých deštích se stává problémem a nebezpečím pro obyvatele vesnice s domy nacházejícími se v jeho blízkosti. Z toho důvodu je většina domů postavena na vyvýšených místech po obou stranách jeho toku. Potok tedy rozděluje obec pomyslně na dvě části spojené třemi můstky.

Katastr obce je členitý, průměrná nadmořská výška činí 484 m. n. m. Obec je obklopena vrchy na všech stranách.⁶¹ Nejvýrazněji severozápadně, kde se zalesněná oblast, místně nazývaná Pod horami, zpočátku mírně vyzdvihuje a přechází ve vrch Zámek s nadmořskou výškou 577 m. n. m., na němž se nachází pozůstatky slovanského hradiště z pozdní doby halštatské Zlatá hora.⁶² Částečně také do katastru Třebohostic zasahuje Chráněná krajinná oblast Bílý kámen, která se rozprostírá cca. tři kilometry až k nedaleké obci Mečichov.⁶³

⁵⁸ Viz Příloha 9: Letecké snímky

⁵⁹ *Třebohostice: Charakteristika obce* [online]. 2013 [cit. 2013-12-15]. Dostupné z: <http://www.obectrebohostice.cz/obec/>

⁶⁰ Kronika sloučených obcí Z. Zborovice, Třebohostice a Únice-Hubenov, s. 15

⁶¹ *Třebohostice: Přírodní podmínky* [online]. 2013 [cit. 2013-12-15]. Dostupné z: <http://www.obectrebohostice.cz/obec/>

⁶² DUBSKÝ, Bedřich, O původu osad na Strakonicku, In: *Strakonicko. Vlastivědný a národopisný sborník Šumavského podhůří*, roč. 3. číslo 3, Strakonice 15.3.1937, s. 65-68

⁶³ *CHKO – Bílý Kámen (Věžiště)* [online]. 2014 [cit. 2013-12-15]. Dostupné z: <http://www.mecichov.cz/chko.php>

Kulturní a společenský život v obci je navzdory nízkému počtu obyvatel poměrně rozvinutý. Třebohostice se pyšní vlastními hřišti na tenis a nohejbal, knihovnou, kulturním domem, poštou, obchodem se smíšeným zbožím a vodní nádrží.

Důležitým aspektem života obyvatel vesnic bylo dříve náboženství a s ním spojené budovy⁶⁴. V centru obce stojí kaplička postavená roku 1795 na pokyn baronky Qfasser z rodu Battagliů z nedalekých Bratronic, jejichž erb je dodnes zachován za oltářem.⁶⁵ Kaplička je zasvěcena sv. Janu Nepomuckému, v roce 1995 byla rekonstruována a sluneční hodiny na jejím štítu jsou jedním z mála turistických lákadel obce. V druhé místní části Třebohostic, v Zadních Zborovicích, dominuje návsi novogotický Kostel sv. Ludmily, postavený v roce 1935, k němuž náleží hřbitov umístěný na svahu vrchu Zámek. Ve východním cípu Třebohostic nalezneme boží muka čtvercového půdorysu s nikou a nedaleko nich vysoký kamenný kříž.

Důležitou součástí obce je také její znak a vlajka.⁶⁶ Dva lipové listy symbolizují dvě místní části obce, ale také odkazují na dvě „*lípy svobody*“, vysazené poblíž kapličky roku 1919 na počest vzniku republiky.⁶⁷ Knížecí koruna je na tomto znaku umístěna v odkazu na sv. Ludmilu, jíž je zasvěcen místní kostel. Most je připomínkou mučednické smrti sv. Jana Nepomuckého, jemuž je zasvěcena kaplička na návsi.⁶⁸ Heraldicky je tento znak popsán následovně: „*V zeleném štítě nad stříbrnou vlnitou patou stříbrný kvádrovaný most s jedním obloukem, nad ním knížecí čepice ozdobená křížkem mezi dvěma vztyčenými stříbrnými lipovými listy.*“⁶⁹ Vlajka obce je odvozena od znaku a její heraldický popis zní: „*List tvoří tři vodorovné pruhy, zelený, bílý a zelený, v poměru 2 : 1 : 1. V horním zeleném pruhu mezi dvěma bílými vztyčenými lipovými listy knížecí čepice ozdobená křížkem. Poměr šířky k délce listu je 2 : 3.*“⁷⁰

3.2 Historie obce

První zemědělci se usadili podél, výše zmíněného potoka Kolčavka ze stejného důvodu, jako se zakládala města podél řek. Byl to zdroj vody jak pro potřebu obyvatel vesnice, tak

⁶⁴ Viz Příloha 7: Památky

⁶⁵ Kronika sloučených obcí Z. Zborovice, Třebohostice a Únice-Hubenov, s. 12

⁶⁶ Viz Příloha 8: Symboly-Třebohostice

⁶⁷ Kronika sloučených obcí Z. Zborovice, Třebohostice a Únice-Hubenov, s. 2

⁶⁸ ČERVENKA, Vladimír. *Heraldika obcí: Třebohostice* [online]. 2010 [cit. 2014-06-11]. Dostupné z: <http://www.heraldika-patriot.cz/heraldika-obci/d-1018/p1=1026>

⁶⁹ *Symboly - Třebohostice* [online]. 2007 [cit. 2014-06-11]. Dostupné z: <http://rekos.psp.cz/detail-symbolu/id/8cc1ac8f-67a1-4bf5-a8cc-cda37cf0a202>

⁷⁰ Tamtéž

jako ochrana proti požáru. Původ jména Třebohostice není znám.⁷¹ Objevují se různé verze, jelikož ale neexistuje žádná dostatečně stará písemnost, je prakticky nemožné určit skutečný původ vzniku názvu obce. Jednou z verzí vzniku je název odvozený od vlastního jména stařešiny rodu Třebohosta. Další možnost je, že byl název odvozen od slovesa třebati, ale zde existují dvě verze. První odkazuje na mýcení lesů, „*třebání*“, čili těžbu, neboť v minulosti se zde patrně nacházely rozlehlé lesy. Druhá verze vychází z přítomnosti starých slovanských pohřebišť, kdy se oběti nazývaly „*třeba*“.⁷² Tuto domněnku potvrzují i historické místní názvy Škalnice a Církviště. Na těchto návrších se dochovaly velké obětní kameny, podobné polním oltářům, značně začernalé. Tam se zřejmě v období mohylového lidu spalovali mrtví. Tuto verzi potvrzují střepy středověkého nádobí, nalezené archeologem Dubským.⁷³

Důležitou součástí historie obce je, výše zmíněné hradiště Zlatá hora. Leží 1300 metrů jihozápadně od Třebohostic a 800 metrů jihovýchodně od Zadních Zborovic. Mezi vrchem, na kterém se nachází, a které se nazývá Zámek, a sousedním vrchem Hřeben, vytéká pod úpatím stálý pramen. Hradiště je přístupné jen směrem od Zadních Zborovic. Nepravidelný kruhový půdorys je charakteristický pro hradiště z tohoto období.⁷⁴ Původní opevnění mělo délku 422 metrů a podobu vápencového valu o výšce přes dva metry.⁷⁵ Hradiště zabíralo plochu 1.3 ha.⁷⁶ Nálezy: dva zlomky dutého bronzového kruhu s rýsováním, střepy misek a části nádob červeného povrchu z hallstattsko-laténské osady.⁷⁷ Hlavní význam mělo hradiště pro Radomyšlskou kotlinu uvnitř její mohylové oblasti. Bylo dočasným opevněným táborem mohylového lidu v posledních letech jeho pobytu u nás, budovaným pro krátkou dobu nebezpečí. Zaniklo před prvním stoletím před naším letopočtem. Slovanů v pozdější době bohužel obnoveno nebylo.⁷⁸

V písemnostech se první zmínka o Třebohosticích objevuje 25. 6. 1357. Tehdy Vilém Bavor ze Strakonice věnoval listinou, nyní umístěnou v Maltézském archivu,⁷⁹ svému příbuznému Bavorovi IV. „*Baškovi*“ z Blatné vsi Třebohostice a Doubravice, a tím obec přešla z panství Maltézského, s dlouholetým centrem ve Strakonici, do panství

⁷¹ V Kronice sloučených obcí Z. Zborovice, Třebohostice a Únice-Hubenov jsou jen domněnky, převzaté od Bedřicha Dubského, který se zabýval archeologickými nálezy v okolí.

⁷² LIFKA, Bohumír, *Radomyšl: Dějiny jihočeského městečka a jeho okolí*, Radomyšl: Obecní úřad v Radomyšli, 1993, s. 115

⁷³ DUBSKÝ, Bedřich, *Z dávnověku Strakonicka*, In: DYK, Jan, *Popis politického okresu strakonického. Díl I. Příroda a archeologie*, Strakonice: Redakční výbor, 1922, s. 59-68

⁷⁴ DUBSKÝ, Bedřich, *Pravěk jižních Čech*, Blatná: Bří Římsové, 1949, s. 317

⁷⁵ Tamtéž, s. 318

⁷⁶ Tamtéž

⁷⁷ Tamtéž

⁷⁸ LIFKA, Bohumír, *Radomyšl: Dějiny jihočeského městečka a jeho okolí*, Radomyšl: Obecní úřad v Radomyšli, 1993, s. 30

⁷⁹ PROFOUS, Antonín, *Místní jména v Čechách: jejich vznik, původní význam a změny, Díl IV, s-ž*. Praha: Česká akademie věd a umění, 1947, s. 181

Blatenského.⁸⁰ Část zmíněné listiny zní: „1357, 25. Jun., villas Dubrawicze et Trzebyehoscycze.“⁸¹ Později bylo také uváděno lidové jméno Střebohostice.⁸² V druhé polovině března roku 1420 tudy procházel houfec husitských bojovníků se ženami a dětmi. Mířili z Plzně k Táboru a podle místního vyprávění několik dní tábořili na nedaleké Oberné hoře. Toto tvrzení potvrzují také archeologické nálezy.⁸³

Obec patřila již podle doložených pramenů výše k Blatenskému panství, již od čtrnáctého století. Správa tohoto panství se měnila během let a v jeho čele se vystřídalo několik rodů. Nejprve patřilo rodu Bavorů ze Strakonice, později Lvovi z Rožmitálu a jako poslední ho držel rod baronů z Hildprantu. Nedaleký rybník Trávnícký je dodnes ve vlastnictví potomků Blatenské baronky.⁸⁴

Počet obyvatel Třebohostic se v posledních padesáti letech pohyboval v rozmezí 445-270.⁸⁵ Počet stavení nezaznamenal tak velké výkyvy a v obci stálo v sledovaném období 91-112 domů.⁸⁶ Pracovních příležitostí ale přímo v obci nebylo mnoho. Třebohostice však leží v blízkosti několika větších měst a obyvatelé obce, kteří se nezabývali zemědělstvím, měli možnost hledat práci právě v nich.

Důležitou součástí obce je sbor dobrovolných hasičů, založený 29. června 1925. Hasiči byli a dodnes jsou hlavní pracovní silou v obci a patří k nim téměř všichni muži z vesnice.

⁸⁰ LIFKA, Bohumír, *Radomyšl: Dějiny jihočeského městečka a jeho okolí*, Radomyšl: Obecní úřad v Radomyšli, 1993, s. 63; CVRČEK, Jan, *Strakonice Město, Lidé, Osudy*, Strakonice 1989, s. 65

⁸¹ PROFOUS, Antonín, *Místní jména v Čechách: jejich vznik, původní význam a změny, Díl IV, s-ž*. Praha: Česká akademie věd a umění, 1947, s. 181

⁸² Viz příloha 4: Třebohostice 1940

⁸³ LIFKA, Bohumír, *Radomyšl: Dějiny jihočeského městečka a jeho okolí*, Radomyšl: Obecní úřad v Radomyšli, 1993, s. 89

⁸⁴ *Třebohostice: Historický vývoj sídla* [online]. 2013 [cit. 2014-07-17]. Dostupné z: <http://www.obectrebohostice.cz/obec/>

⁸⁵ Viz Příloha 2: Počet obyvatel

⁸⁶ *Historický lexikon obcí České republiky 1869-2005, I. Díl*, Praha: Český statistický úřad, 2006, s. 254

4 Politický vývoj obce Třebohostice

4.1 Výsledky voleb 1919-1994

Volby – tabulka č. 1	1919 ⁸⁷	1925 ⁸⁸	1927 ⁸⁹	1928 ⁹⁰	1938 ⁹¹	1939 ⁹²
Republikánská strana československého venkova ⁹³	95 hl.	98 hl.	10 hl.	116 hl.	11 hl.	90 hl.
Československá sociálně demokratická strana					1 hl.	10 hl.
Československá národní demokratická strana						
Skupina domkařů a maloročníků ⁹⁴	27 hl.					
Československá socialistická strana						
Československá strana lidová		7 hl.	1 hl.		1 hl.	10 hl.
Celkový počet odevzdaných hlasů	122	110	11	128	12	118
Volby – tabulka č. 2	1946 ⁹⁵	1954 ⁹⁶	1954 ⁹⁷	1960 ⁹⁸	1968 ⁹⁹	
Československá sociální demokracie	3 hl.					
Československá strana národně socialistická	6 hl.					
Československá strana lidová	48 hl.		52 hl.	25 hl.		
Komunistická strana Československa	65 hl.	61 hl.	60 hl.	85 hl.	12 hl.	
Celkový počet odevzdaných hlasů	122	122	122	125	12	

⁸⁷ Volba do MNV Třebohostice 15. 6. 1919

⁸⁸ Volba do poslanecké sněmovny 15. 11. 1925

⁸⁹ Volba obecního starosty 2. 11. 1927

⁹⁰ Volba do ONV 2. 12. 1928

⁹¹ Volba obecního starosty 10. 7. 1938

⁹² Volba do MNV Třebohostice 29. 5. 1939

⁹³ Do roku 1919 Česká strana agrární

⁹⁴ Tato strana se stala v následujících letech součástí strany Agrární

⁹⁵ Volba místního volebního výboru v Třebohosticích 25. 6. 1946

⁹⁶ Volba do okresního národního výboru Strakonice 16. 5. 1954

⁹⁷ Volba do místního národního výboru Třebohostice 16. 5. 1954

⁹⁸ Volba do národního shromáždění 12. 6. 1960

⁹⁹ Volba starosty obce Třebohostice 19. 5. 1968

Volby – tabulka č. 3¹⁰⁰	1990¹⁰¹	1994¹⁰²	2013¹⁰³
Československá strana socialistická	4 hl.		
Svobodný blok	1 hl.		
Občanské fórum	106 hl.		
Všelid. dem. Str , Sdruž. pro rep.	2 hl.		
Komunistická strana Českoslov.	12 hl.		39 hl. ¹⁰⁴
Spojenectví zeměděľ. a venkova	21 hl.		
Strana zelených	10 hl.		
Sociální demokracie	2 hl.		30 hl.
Křesť.demokr.unie-Čs.str.lid.	77 hl.	83 hl. ¹⁰⁵	43 hl.
Sdružení nezávislých kandidátů		102 hl.	
Ano 2011			20 hl.
Celkový počet odevzdaných hlasů	240 ¹⁰⁶	215	246

107

¹⁰⁰ Po roce 89 bylo značné množství nových stran. Do tabulky č. 3 jsem zařadil pouze strany volené, alespoň jedním hlasem v obci Třebohostice.

¹⁰¹ Volba do české národní rady 8. 6. 1990

¹⁰² Volba do MNV Třebohostice 18. 11. 1994

¹⁰³ Volba do poslanecké sněmovny. 25. 10. 2013, V minulém roce bylo na kandidátní listině 24 stran. Do tabulky č. 3 k roku 2013 uvádím jen strany s počtem hlasů vyšším než 20

¹⁰⁴ Od roku 1992 KSČM

¹⁰⁵ Od roku 1993 KDU-ČSL

¹⁰⁶ Počet voličů je v tomto roce výrazně vyšší, protože je do něj započítán i volební okrsek Zadní Zborovice, který spadá pod Třebohostice. Volební výsledky ze Zadních Zborovic se podle pamětníků nelišilo během minulého století nijak výrazně od výsledků v Třebohosticích. V SOkA Strakonice však nejsou k nalezení žádné materiály k potvrzení tohoto tvrzení a nejstarší záznam o volbách v Zadních Zborovicích je právě z roku 1990, kdy do obecního úřadu Třebohostice, již spadali i Zadní Zborovice.

¹⁰⁷ Prameny použité k sestavení tabulek 1,2 a 3: SOkA Strakonice, MNV Třebohostice, kt., 1, 2; SOkA Strakonice, OA Třebohostice, Kniha protokolů 1897-1926, Kniha protokolů 1926-1938; Kronika sloučených obcí Z. Zborovice, Třebohostice a Únice-Hubenov; Volby do České národní rady konané ve dnech 8. - 9.6.1990 [online]. 1990 [cit. 2014-05-06]. Dostupné z <http://www.volby.cz/pls/cnr1990/u53111?xkraj=33&xokres=7&xobec=551899>; Volby do zastupitelstev obcí 18.11. - 19.11.1994 [online]. 1994 [cit. 2013-05-06]. Dostupné z: <http://www.volby.cz/pls/kv1994/kv1111?xjazyk=CZ&xid=1&xdz=1&xnumnuts=3307&xobec=551899>; Volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky konané ve dnech 25.10. – 26.10.2013 [online]. 2013 [cit. 2013-05-06]. Dostupné z: <http://www.volby.cz/pls/ps2013/ps311?xjazyk=CZ&xkraj=3&xobec=551899&xokrsek=1&xvyber=3106>

4.2 Příčiny změn v politickém postoji obyvatel

Život člověka v obci, jak ve městě, tak na vesnici, se dá charakterizovat mnoha způsoby. Podle jeho příjmů, počtu rodinných příslušníků, kteří s ním žijí, kde žijí, jejich věk, vlastní-li nějaký dopravní prostředek a mnoho dalších faktorů, které jsou důležité pro jednotlivce. Jak se dá ale nejlépe charakterizovat společnost jako celek? Ekonomicky, jistě. Počtem obyvatel, samozřejmě. Faktorem, který je však směrodatný, zůstává, jakou politickou stranu společnost následuje a poslouchá. Při demokratickém způsobu volby dané vlády je směrodatné, že lidé si sami volí někoho do svého čela. Ať už jen z důvodu přitažlivosti programu strany, nebo čistě z nevědomosti a ovlivnitelnosti voličů politickou agitací, vybírají si svou vládu sami. A právě faktory, které ovlivňují jednotlivce, i celou společnost, se chci v této části práce zabývat na příkladu voleb v obci Třebohostice od roku 1919 do současnosti.¹⁰⁸

Po první světové válce, která Třebohostice nijak výrazně nezasáhla¹⁰⁹, je vidět při volbách naprostá převaha Agrární strany. V roce 1919 se volila jen ona a Skupina domkařů a maloročníků, která byla později s Agrární stranou sloučena, protože měla stejné zaměření a cíle. K jejím hlavním znakům patřil silný vztah k půdě ve spojení s přímým kontaktem s ní. Obdělávání půdy mělo duchovní charakter spojení s přírodou a určoval řád lidského života.¹¹⁰ Důležitá byla také lokalita, kde daný zemědělec svou půdu obdělával a jeho vztah k ní a vytváření „*agrární komunity*“, která představovala ve své podstatě ochranu před změnami a nástrahami okolního světa a v první řadě světa kapitalistických měst, svým důrazem na nezávislost a samostatnost, kterou poskytovalo obdělávání své vlastní půdy.¹¹¹

V obci Třebohostice žili na počátku dvacátých let minulého století převážně zemědělci se střední či malou výměrou pozemků, ale naprostá většina obyvatel vlastnila nějakou půdu a žila z ní. Nemůžeme se poté tedy divit výsledkům voleb 15. května 1919, kde Agrární strana a její podobná Skupina domkařů a maloročníků byly jediné volené strany. Lidé byli samozřejmě ovlivnění poválečnou agitací, ale vztah k půdě, který zde byl vždy silný, si je pro Agrární stranu získal. Tento trend lze sledovat až do roku 1939. Z řad Agrárníků byli voleni naprostou většinou hlasů i starostové, jak je vidět v tabulce č. 1, a to v roce 1927 a 1938. Žádná jiná politická strana neměla až do konce třicátých let v obci výraznou podporu a voličskou základnu.

¹⁰⁸ MATĚJŮ, Petr a Klára PLECITÁ, *Krystalizace politických postojů, politického spektra a role hodnot ve volebním rozhodování*, IN: MATĚJŮ, Petr a Klára PLECITÁ, *Nerovnost, spravedlnost, politika: Česká republika 1991-1998*, Praha: Sociologické nakladatelství, 2000, s. 253-258

¹⁰⁹ Kronika sloučených obcí Z. Zborovice, Třebohostice a Únice-Hubenov, s. 2

¹¹⁰ HLOUŠEK, Vít a Lubomír KOPEČEK, *Politické strany Původ, ideologie a transformace politických stran v západní a střední Evropě*, Praha: Grada, 2010, s. 106

¹¹¹ Tamtéž

Od roku 1946 je však patrný nový trend. KSČ si získala přívržence v polovině obce. Její vedení si brzo uvědomilo důležitost podpory venkova. Klíčový přínos zemědělců vyjádřil Klement Gottwald, v té době ještě předseda vlády, na plenárním zasedání ÚV KSČ 5. května 1947 takto: „*Venkov je těžiště našeho zápasu za většinu národa. Většina dělnické třídy jde za námi. Získat většinu národa, znamená získat ještě více rolníků, zejména středního rolníka.*“¹¹² Ve svých agitačních akcích komunisté právě střední a malé rolníky, zpočátku bez ohledu na jejich stranickou příslušnost, lákali představou bezstarostné budoucnosti společenské rovnosti. Prerozdělování půdy mezi tyto rolníky po uzákonění revize první pozemkové reformy z 11. června 1947 získalo pro komunisty na venkově také další podporu.¹¹³

Brzy však nastalo mezi obyvateli vesnice jisté vystřízlivění z počátečního nadšení pro nový vládní program slibující „*lepší zítřky*“ a z výsledků voleb po roce 1948 je jasně vidět nespokojenost obyvatel s výsledky slibů. Nesouhlas s ideologií strany, která je založena na centralismu, jejíž vnitřní struktura je pevně daná, a kde nižší stranické orgány jsou striktně podřízeny vyšším od shora dolů,¹¹⁴ což se neshodovalo s dosavadním způsobem života jednotlivých obyvatel obce, se na těchto výsledcích také podle mého názoru projevil. Zpočátku tedy ti, kteří se neztotožňovali s ideologií KSČ, projevovali svůj nesouhlas vzdorem ve formě neplatných hlasovacích lístků při volbách. Jako předseda volební komise v Třebohosticích mám zkušenost, že téměř při každých volbách je k nalezení alespoň jeden neplatný hlasovací lístek. Při volbách do ONV Strakonice 16. května 1954 jich bylo zaznamenáno ale dokonce šedesát jedna. Přesná polovina lístků z daných voleb. Pro srovnání s tímto údajem jsem přidal do tabulky č. 2 výsledky z těch samých voleb, jen ne do ONV Strakonice, ale do MNV Třebohostice. Při tomto hlasování si komunistická část obce zachovala své přesvědčení a volila KSČ. Většina zbylých obyvatel vesnice však volila nyní již platnými lístky Československou stranu lidovou.

Lidová strana byla v Třebohosticích volena již od roku 1925. Podobně jako agrární strana věnoval lidovecký politický program velkou pozornost zemědělství, na rozdíl od agrárníků však lidovci podporovali také družstevní vlastnictví, ale jen za podmínky, že nebude preferováno před soukromým.¹¹⁵ Lidová strana se také, jak už její název napovídá,

¹¹² PERNES, Jiří, *Politické a sociální předpoklady kolektivizace zemědělství v Československu*, In: BLAŽEK, Petr - KUBÁLEK, Michal (eds.), *Kolektivizace venkova v Československu 1948-1960 a střeoevropské souvislosti*, Praha: Dokořán, 2008, s. 82

¹¹³ Tamtéž

¹¹⁴ HLOUŠEK, Vít a Lubomír KOPEČEK, *Politické strany Původ, ideologie a transformace politických stran v západní a střední Evropě*, Praha: Grada, 2010, s. 56

¹¹⁵ PERNES, Jiří, *Politické a sociální předpoklady kolektivizace zemědělství v Československu*, In: BLAŽEK, Petr - KUBÁLEK, Michal (eds.), *Kolektivizace venkova v Československu 1948-1960 a střeoevropské souvislosti*, Praha: Dokořán, 2008, s. 81

zaměřovala na člověka jako takového a v ekonomice si zakládala na soukromém vlastnictví, sociální spravedlnosti a lidské solidaritě, to bylo pro obyčejného voliče jistě lákadlem. Lidovci si udržují svou voličskou základnu v Třebohosticích, jakkoliv malou, dodnes.¹¹⁶

Tato rozporuplnost při volbě do ONV Strakonice a MNV Třebohostice se mi podařila vysvětlit za pomoci výpovědi místního pamětníka. Na kandidátce do ONV Strakonice byli v jiných stranách než právě ve straně Komunistické všichni kandidáti komunisticky zaměřeni a nebyl mezi nimi prakticky rozdíl, zatímco při volbách do MNV Třebohostice voliči znali kandidáty osobně, a to rozhodlo.¹¹⁷

Mohlo by se zdát, že založení JZD na konci šedesátých let musí mít velký vliv na postoj obyvatel ke KSČ, ať už kladný nebo záporný v souvislosti s přímým zásahem do jejich života. Opak je však pravdou. Ten, kdo již komunisty volil v předchozích letech a ztotožňuje se s jejich ideologií, je volí dále, ale ostatní obyvatelé obce se nenechali tak snadno ovlivnit a své názory a postoje neměnili. Největší zvýšení počtu voličů KSČ přineslo postavení bytovky na severozápadním okraji obce v roce 1960.

Ze záznamu z roku 1968 je patrné, že obecní zastupitelé jsou pouze členové KSČ, přičemž někteří do ní vstoupili jen z toho důvodu, aby mohli obec zastupovat.¹¹⁸ I zde je však vidět politická nerovnoměrnost v obci. Tabulka č. 3 slouží čistě orientačním účelům. KSČ má stále značnou voličskou základnu v obci, ale většinově volenou stranou již není.

Od roku 1990 se objevuje nový trend. KDU-ČSL je volena nezanedbatelnou částí voličů. To pravděpodobně souvisí se skutečností, že členem této strany je místní občan, dnes již bývalý senátor a poradce presidenta Václava Klause, který v obci žije a stále si získává důvěru voličů a jejich hlasy.

Co se tedy konkrétně změnilo v životě obce Třebohostice v souvislosti s volbami a politickými stranami? Lidé zůstávali převážně věrni svému přesvědčení a nenechávali se výrazně ovlivnit. Nekonalý se však žádné akce odporu, které by jistě přinesly silnější represivní opatření. Místní obyvatelé se přizpůsobovali době. Dalo by se říci „*šli s proudem*“, což mělo nepochybně z části za následek tuto netypickou mírnost procesu kolektivizace. Politika neměla nikdy velký vliv na dění v obci a to i v době kolektivizace. Tomu napovídá, v úvodu zmíněný, chybějící jakýkoliv záznam o místní organizaci KSČ.

¹¹⁶ Viz Tabulka č. 3

¹¹⁷ Rozhovor č. 2, Třebohostice 2. 3. 2013

¹¹⁸ Tamtéž

5 Represe

5.1 Formy represe v procesu kolektivizace

S kolektivizací byl již od jejího počátku neodlučně spojen třídní boj na venkově. Podněcován a řízen komunistickou stranou, jejímž cílem bylo odstranění kapitalistické malovýroby jak v rukou velkostatkářů, tak malých a středních rolníků, a její nahrazení socialistickou velkovýrobou s centry v jednotných zemědělských družstvech.¹¹⁹ Tento boj se projevoval právě především v represi velkostatkářů nebo rolníků, kteří se nepodřídili plánu strany na změnu zemědělství. Měl do značné míry různé podoby a lišil se vesnici od vesnice, kraj od kraje. Stejným faktorem však všude byla represe vůči nespolupracujícím zemědělcům, sloužící jako motivace do budoucna pro ně, či odstrašující případ pro jejich okolí.

Důležité bylo sociální složení jednotlivých vesnic a politické smýšlení jejich obyvatel, které, jak je vidět v předešlé kapitole, nebylo zdaleka stejnorodé. Komunistický projekt socializace venkova však měl alespoň dílčí podporu téměř všude. V každé vesnici se našli lidé, kteří se s touto politikou z různých důvodů ztotožnili. Podle velikosti této skupiny lidí se lišila v malých obcích také závažnost některých represí. Důležitým faktorem bylo složení zastupitelstva obce a později složení vedení družstva. Podněty pro to aby byli z těchto postů odstraněni rolníci obhospodařující větší výměru, přicházely od počátku padesátých let přímo z ÚV KSČ do OV KSČ a z nich následně do jednotlivých MNV a jsou jedním z prvních a nejtransparentnějších projevů represe.¹²⁰ Pokud ale stála obec za svými občany, což bylo na počátku padesátých let ještě stále často pravdou, byla tato forma represe, buď zastavena, nebo zpomalena. Odpovědi na podněty OV KSČ pro odstranění „nepřátel státu“ ze zastupitelstev obcí v MNV byly v této době toho důkazem.

Takto píše tajemník OV KSČ na ústředí ÚV KSČ 19. července 1952 k přiloženému seznamu velkostatkářů stále zastávajících pozici v zastupitelstvech jednotlivých obcí na Strakonicku: „Tyto vesničtí boháči nemohli být do dnešního dne s MNV odvoláni, jelikož se za ně staví někteří předsedové MNV, i členové rady, říkají že jsou dobrými pracovníky.“¹²¹ Zastupitelstvo se však v následujících letech vyměnilo a komunistický vliv se projevoval silněji. Na přelomu padesátých a šedesátých let již byli z funkcí v zastupitelstvech v obcích a

¹¹⁹ KAPLAN, Karel, *Proměny české společnosti 1948–1960, Část druhá, Venkov*, Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2012, s. 335

¹²⁰ SOKA Strakonice, OV KSČ, fasc., č. 1, 2, 17

¹²¹ Tamtéž

z funkcí v JZD v naprosté většině všichni velkostatkáři odstranění, kvůli jejich „*nedostatečné politické vyspělosti*“.¹²²

Mnoho forem represe vycházelo z neplnění dodávek, které byly často nereálné a určené bez ohledu na současný stav půdy, vybavení nebo věk jednotlivého zemědělce. Nejčastěji začínala retribuce neplničů vyhrožováním, a to zabavením majetku, násilím, pokutami, postihem rodinných příslušníků, vězením či dokonce vystěhováním. U hrozeb dlouho nezůstalo a stávaly se skutečností velice rychle. Dostáváme se tedy ke konkrétním případům.

5.2 Konkrétní formy represe na příkladu obce Třebohostice

V literatuře spojené s kolektivizací je možné se setkat s postihem velkostatkářů ve formě zabráňování či ukončování studia jejich dětem a následným zařazením těchto dětí čistě do manuální práce kvůli zabránění pronikání nežádoucích myšlenek do vedoucích pozic v JZD.¹²³

Obec Třebohostice a její okolí¹²⁴ ale vedle této formy represe vykazovala jiné zásahy do vzdělávání mladých lidí, zdaleka ne jen dětí velkostatkářů. První formou postihu bylo, jestli ne přímo zabráněním vzdělávání, tak důrazné doporučení MNV nejstarším dětem, aby zůstaly na rodinné půdě, vystudovaly školu zaměřenou na zemědělství a vstoupily do družstva. Každý mladý člověk, který chtěl studovat v této době na jakékoliv škole, musel mít povolení od MNV. Ten však nebyl povinen povolení udělit a skutečně často zamítl povolit studium na jiné škole než zemědělsky zaměřené.¹²⁵ Jen mezi lety 1954–1960 je v obci Třebohostice zaznamenáno pět případů: rodina Novotných¹²⁶, rodina Bláhů¹²⁷, rodina Plochů¹²⁸, rodina Příčných¹²⁹ a rodina Klobků.¹³⁰

Pravidlo, že musí zůstat v zemědělství jen nejstarší dítě, bylo ale také někdy obcházeno z důvodu mentálního, či fyzického postižení a tato povinnost přecházela na mladšího sourozence.¹³¹ Tato praxe probíhala velmi dlouho a setkal jsem se s ní ve třech čtvrtinách případů v osobních rozhovorech s pamětníky, které jsem vedl.

¹²² SOKA Strakonice, OV KSČ, fasc., č. 163

¹²³ BÁRTA, Milan, *Očista středních zemědělských škol od dětí „vesnických boháčů“ a jejich integrace na státním statku Albrechtice*, In: BLAŽEK, Petr - KUBÁLEK, Michal (eds.), *Kolektivizace venkova v Československu 1948-1960 a střeoevropské souvislosti*, Praha: Dokořán, 2008, s. 196-209

¹²⁴ Mečichov, Doubravice, Zadní Zborovice

¹²⁵ SOKA Strakonice, MNV Třebohostice, Kniha protokolů 1948-1960

¹²⁶ Výměra 5 ha

¹²⁷ Výměra 9 ha

¹²⁸ Výměra 2 ha

¹²⁹ Výměra 11 ha

¹³⁰ Výměra 5 ha

¹³¹ Rozhovor č. 4, Mečichov

Druhým zásahem do vzdělávání bylo právě nucení do studia zaměřeného zemědělsky ze strany MNV. To se projevovalo nejen u případů nejstarších dětí, ale hlavně u dětí těch zemědělců, kteří neplnili dávky, nevstoupili do družstva, nebo byli jakkoliv jinak v opozici vůči JZD a MNV. Nezřídka se ale situace uklidnila, když se daný zemědělec podvolil či splnil své dodávky dodatečně.¹³²

Tím se ale dostáváme k problému zpětného plnění dodávek. Záznamy o tomto plnění v Třebohosticích jsou uloženy v SOKA Strakonice. Z pramenů složených z dokumentů ONV je znát citelná nevůle k takovému plnění, kdy například zemědělec Jan Vávra¹³³ dlužil 80 kg obilí a 430 vajec, které odevzdal jen dva dny po vystavení upomínky.¹³⁴ To bylo podle úředníka ONV podezřelé a objevují se i posměšné poznámky o zázračných slepicích.¹³⁵ Byl totiž díky výměře svých pozemků klasifikován jako velkostatkář, nepřítel státu, a myšlenka, že se v obci najdou lidé, kteří mu vypomohou ze svého, podpoří ho, byla nepřijatelná.

V seznamech ONV Strakonice byl veden Jan Vávra, jako klasifikovaný velkostatkář, byl také sledovaný StB.¹³⁶ Toto sledování projevovalo tím, že obec častěji navštěvovali pomocníci StB a občas byli viděni, jak poslouchají pod okny Vávrových, či také v menší míře ostatních větších sedláků v obci.¹³⁷

Další velmi rozšířená metoda jak potrestat daného zemědělce byla prostá. Finanční pokuta. Ačkoliv se obyvatelé Třebohostic většinou snažili spolupracovat a podřizovali se nárokům JZD a MNV, ne vše bylo v jejich moci. Podobně jako Jan Vávra se i další zemědělci ocitli v situaci, kdy slepice nesly málo vajec, nebo se nedařilo obilí. V tu chvíli nastupují jako řešení pokuty. Rozdíl samozřejmě činila výměra půdy, která mohla ovlivnit míru represe. Tím se dostávám k případu Františka Volného¹³⁸ z března roku 1959.

František Volný vlastnil v obci rodinný dům se stodolou a zahradou. Společně s ornou půdou a loukami také spravoval 4,06 ha lesa.¹³⁹ Na počátku roku 1959 se projevovала značná opotřebovanost dřeva v krovech v jižní části střechy rodinného domu. František podal tedy 12. ledna 1959 na ONV Strakonice žádost o povolení k těžbě 20 plm¹⁴⁰ dřeva ve svém lese. V dopise vysvětloval situaci a zdůrazňoval urgentnost žádosti z hlediska bezpečnosti.

¹³² Rozhovor č. 4, Mečichov; Rozhovor č. 3, Třebohostice

¹³³ Bydliště – Třebohostice, výměra 15, 6 ha

¹³⁴ Rozhovor č. 3 Třebohostice; Podobná praxe nebyla výjimkou, sousedé si navzájem pomáhali často, bez ohledu na sociální postavení.

¹³⁵ SOKA Strakonice, ONV Strakonice, kt., č. 401, sign. 614/9

¹³⁶ SOKA Strakonice, ONV Strakonice, kt., č. 401, fasc., č. 2; pozn. autora: Označení bylo podtržení jména červeně s vysvětlivkou na spodní straně dokumentu.

¹³⁷ Rozhovor č. 3 Třebohostice

¹³⁸ Bydliště – Třebohostice, výměra 15 ha

¹³⁹ SOKA Strakonice, ONV Strakonice, kt., č. 483, sign. 607

¹⁴⁰ dnes se používá jednotka prn

K žádosti bylo přiloženo doporučení MNV k rychlému vyřízení a potvrzení Františkova prohlášení.¹⁴¹

Po necelém měsíci bez odpovědi podal žádost znovu 2. února 1959. Stále bez odpovědi z ONV poslal 27. února 1959 s novou žádostí osobně svého syna Karla Volného. Ten byl na ONV ujištěn o rychlém vyřízení žádosti. Po třech dnech dorazil do Třebohostic vedoucí polesní ze Strakonice Koráb a příslušný hajný Chadt a společně s Karlem vyznačili stromy na těžbu. Stromy byly poraženy v následujících dvou dnech a po odstranění kůry ponechány v lese. František Volný ale hned 6. března 1959 obdržel oznámení o přestupku kácení v lese bez povolení. Jeho vysvětlení a doznání ve výpovědi z 20. března 1959 zněla následovně: *„Je pravda, že jsem provedl ve svém lese těžbu dřeva bez úředního povolení. Pokácel jsem celkem 90 ks borovic. Tato věc se stala tak, že jsem byl přiveden v omyl samotným lesním hajným Chadtem, který po vyznačení dřeva v mém lese mi řekl, že mohu kácet, že povolení přijde. Do dnešního dne jsem nedostal žádné vyřízení žádost ani kladné a ani zamítavé. Dřevo jsem potřeboval na opravení krovu na mé obytné budově, neboť krov hrozí sesutím. Jiného nemám co bych uvedl.“*¹⁴²

Následovaly výpovědi Karla Volného, vedoucího polesního Korába a hajného Chadta.¹⁴³ Povolení z ONV, které mu bylo dáno jen ústně, bylo uznáno za nedostačující a nedorozumění s vedoucím polesným Korábem dáno za vinu Františkovi. Podle zprávy ONV Strakonice vydané 20. března 1959 byly přiznány polehčující okolnosti, ale s ohledem na vážnost přestupku k nim nebylo přihlédnuto při stanovení pokuty ve výši 200 Kčs. Z 20 plm dřeva pokácených ve vlastním lese mu bylo ponecháno 10 plm, nutných podle šetření ONV Strakonice k zabezpečení střechy. Zbylých 10 plm bylo zabaveno ve prospěch ONV Strakonice.¹⁴⁴

V části spisu tohoto případu v ONV Strakonice nazvané odůvodnění se vyjadřuje vedoucí odboru pro lesní hospodářství rady ONV K. Poustka takto: *„Konaným šetřením a výsledkem obviněného je zjištěno, že tento začátkem roku 1959 ve svém lese pokácel 90 kusů borovic, ač k tomu neměl úřední povolení. Obviněný se k spáchání trestného činu v plném rozsahu doznal. Obviněný na svou obhajobu uvedl, že byl uveden v omyl samotným hajným a pracovníkem ONV, neboť pracovník ONV mu přislíbil, že těžba bude povolena, a lesní Chadt vyznačil mu v lese stromy způsobitelné ke kácení. Tato obhajoba obviněného nijak nevyvrátila míru jeho zavinění, neboť obviněný měl vyčkat vyřízení jeho žádosti o povolení těžby. Byl proto právem*

¹⁴¹ SOKA Strakonice, ONV Strakonice, kt., č. 483, sign. 607

¹⁴² Tamtéž

¹⁴³ Tamtéž, Výpovědi se však nezachovali, jen zmínka o jejich charakteru, potvrzujících výpověď F V.

¹⁴⁴ Tamtéž

uznán viným a potrestán jak je shora uvedeno. Vedoucí odboru lesního hospodářství rady ONV ve Strakonicih při výměře trestu přihlížel ke všem okolnostem případu, zvážil všechny polehčující okolnosti v obhajobě obviněného uvedené a přihlížel ke společenské nebezpečnosti případu jakož i k osobě obviněného a jeho majetkových poměrům.“

Ve stejné době je zaznamenán podobný případ u Jaromíra Klata¹⁴⁵ Ten žádal o povolení pokácet ve vlastním lese 12 plm na opravení střechy stodoly 22. března 1959. Začal s těžbou týden po podání žádosti o povolení, které bylo sice přislíbeno od úředníka ONV Strakonice, ale fyzicky ještě neexistovalo. Povolení obdržel po třech dnech, kdy měl dřevo již vytěženo. Po anonymním udání byl podroben šetření ze strany ONV Strakonice. Formou trestu za přestupek těžby dřeva bez povolení mu byly zabaveny 4 plm¹⁴⁶

Jako jeden z šesti velkostatkářů v Třebohosticích¹⁴⁷ byl František Volný pod větším tlakem a drobnohledem než jeho sousedé s menšími pozemky. Je na zvážení, zda jednání, kterému byl vystaven, mělo původ v jeho třídním zařazení, či bylo zaviněno čistě jen byrokratickou chybou. K polehčujícím okolnostem v případě Františka Volného nebylo při udělování penalizací přihlédnuto, zatímco u velmi podobného případu Jaromíra Klata, postrádajícího tyto okolnosti, se objevuje penalizace výrazně nižší.

ONV Strakonice vydával ale i další povolení spojená s vlastním majetkem zemědělců. Týkala se především možnosti zabít a zpracovat vlastní dobytek. Zemědělec, který choval například vepře, měl mimo jiných povinných dodávek povinnost odevzdávat do strakonické masny každoročně část ze svého chovu. V obci Třebohostice, kde žádný zemědělec neměl velkochov vepřů, představoval tuto část vždy jeden vepř, jehož váha byla předem stanovena.¹⁴⁸ Příslušný pracovník masny odevzdaného vepře prohlédl a zvážil. Nedostatečná váha se stávala často prostředkem k další persekuci zemědělců, ať byla způsobena špatným či závadným krmením, nebo prostým nedostatkem potravy, zaviněným špatnou úrodou.

ONV Strakonice nezřídka zemědělce odevzdávající takovéto kusy dobytka trestalo formou neudělení povolení k zabiti vlastních vepřů pro osobní spotřebu, jen mezi lety 1956–1960 jsou zaznamenány dva případy a další dva podobného charakteru, kdy zákaz zabíjení vlastních vepřů byl udělen jako trest za nesplnění dodávek mléka, vajec a máku.¹⁴⁹

¹⁴⁵ Bydliště – Třebohostice, výměra 5 ha

¹⁴⁶ SOKA Strakonice, ONV Strakonice, kt., č. 483, sign. 607, K tomuto případu se bohužel nezachovala výpověď J. Š., jen krátké odůvodnění trestu, kde hlavní částí bylo: „...Obviněný, dříve netrestaný, dopustil se těžby dřeva bez povolení, které bylo dodáno zpětně. V ohledu k jeho beztrestnosti je uznán trest ve zmíněné míře...“

¹⁴⁷ Tamtéž

¹⁴⁸ SOKA Strakonice, ONV Strakonice, kt., č. 613, sign. 15/6

¹⁴⁹ SOKA Strakonice, MNV Třebohostice, Kniha protokolů 1948-1960

Porušení tohoto zákazu nebralo vedení ONV na lehkou váhu, což je dobře vidět na případě Josefa Pospíšila¹⁵⁰ a jeho rodiny z května roku 1955. V padesátých letech, kdy JZD Třebohostice ještě neexistovalo a zemědělci své dodávky odváděli přímo do okresního města Strakonice, byla neschopnost zemědělců zabít a zpracovat vlastní dobytek pro svoji spotřebu všeobecně známým faktem. Dokonce i ti zemědělci, kterým povolení ke zpracování masa uděleno bylo, museli odevzdávat velkou část masa a hlavně sádla. Právě sádlo se stalo příčinou problémů Josefa Pospíšila. Jeho desetiletý syn Jan byl zastaven na návsi místní obyvatelkou Barborou Klatovou kvůli chlebu namazanému sádlem.

Výše zmíněná si byla vědoma, že rodina Pospíšilů neměla povolení k zabíjení vepře, a obviňovala je z neschválené zabijačky. Informovala ONV Strakonice a ve večerních hodinách se na jeho statek dostavil úředník ONV Strakonice na kontrolu dobytka podle seznamu zaznamenaného zvířectva jednotlivých zemědělců.¹⁵¹ Zvířata odpovídala seznamu a bylo nasnadě vysvětlení. Jak se ukázalo, sádlo s dalšími produkty zpracovávání vepřového masa, které se nacházely v domě rodiny Pospíšilových, byly zpracovány s povolení ONV Strakonice, jen ne v Třebohosticích. Bratr Josefa, Petr Pospíšil, žijící se svojí rodinou v nedaleké vesnici povolení k zabíjení vepře dostal a svým příbuzným produkty poskytl.

Celý případ se ukázal jako nedorozumění a František nebyl nijak perzekuován.¹⁵² Je nasnadě položit si otázku, jestli výše zmíněný prošel vyšetřováním bez újmy i přes svou nevinu jen díky své nízké výměře pozemků. Je pravděpodobné, že kdyby rodina Pospíšilova vlastnila jen o tři ha pozemků více, byl by František nahlížen ONV Strakonice jako „*nepřítel státu*“ a podroben důkladnějšímu vyšetřování.

Mohlo by se zdát, že proces kolektivizace venkova, jinde tak devastující, probíhal v obci Třebohostice všeobecně mírně. Příklady represe uvedené výše, jsou typickým příkladem této mírnosti. Podobné problémy jako měl Jan Vávra, František Volný, Jaromír Klat, nebo Josef Pospíšil se nevyhnuly ani dalším obyvatelům vesnice, bylo jich však překvapivě málo a nejvyšší postih zaznamenaný na zemědělci v obci byl právě 200 Kč u případu Františka Volného. Žádné vystěhování, ať násilné či „*dobrovolné*“, zde neproběhlo. Žádné zatýkání, zabavování statků, vše proběhlo relativně pokojně.

¹⁵⁰ Bydliště – Třebohostice, výměra 12 ha

¹⁵¹ Takovéto seznamy byly vedeny v každé obci, velká část se jich zachovala a jsou k nalezení v SOkA Strakonice, ONV Strakonice

¹⁵² Rozhovor č. 8, Třebohostice

Důležitým faktorem pro tento vývoj je nepochybně nízký počet „nepřátel státu“ a výměra jejich pozemků, která nepřesáhla ani u jednoho z nich 17 ha.¹⁵³ Třebohostice byly tímto ušetřeny násilného vystěhování a změn v životě obce, které nebyly zdaleka příjemné.¹⁵⁴

Dalším důvodem může být samotná velikost obce, protože i přes dvě místní části, Třebohostice a Zadní Zborovice, zaostávala za sousedními vesnicemi v počtu obyvatel i samotných domů.¹⁵⁵

Nejdůležitější okolností, proč byla tato obec ušetřena větších a silnějších represí je ale pravděpodobně vstřícnost zastupitelstva obce v MNV Třebohostice. Po založení JZD v roce 1956 byli zemědělci, kteří nevstoupili dobrovolně, přesvědčováni o výhodách členství v JZD. Mnoho z nich vstup odmítalo z principu, nebo často jen z nevědomosti a nepochopení důsledků jejich rozhodnutí.¹⁵⁶ Na začátku roku 1957 byl zvolen novým předsedou MNV, výše zmíněný, Josef Pospíšil.¹⁵⁷ Ten závažnost situace chápal a uvědomoval si nebezpečí vzniklé s nespolečností s družstvem. Obcházel jednotlivé zemědělce, stále ještě váhajících, a vysvětloval jim, jako svým sousedům laicky, proč musí vstoupit do JZD.¹⁵⁸ K jednotnému zemědělskému družstvu Třebohostice tedy od počátku roku 1957 patřili všichni zemědělci v obci. Veškeré tyto faktory pravděpodobně musely ovlivnit formy a rozsah represí prováděných na obyvatelích obce Třebohostice.

¹⁵³ SOKA Strakonice, ONV Strakonice, kt., č. 483, sign. 607

¹⁵⁴ DRDA, Adam, *Konec vesnických upírů O kolektivizaci, kulacích a likvidaci venkova. A také o panu Týblovy, posledním obyvateli Rajdlova statku*, In: BLAŽEK, Petr - KUBÁLEK, Michal (eds.), *Kolektivizace venkova v Československu 1948-1960 a středoevropské souvislosti*, Praha: Dokořán, 2008, s. 282 - 294

¹⁵⁵ *Historický lexikon obcí České republiky 1869-2005, I. Díl*, Praha: Český statistický úřad, 2006, s. 250-260

¹⁵⁶ Rozhovor č. 3, Třebohostice; Rozhovor č. 8, Třebohostice

¹⁵⁷ Byl členem KSČ, ale podle výpovědi jeho syna jen aby mohl dění v obci alespoň trochu ovlivňovat.

¹⁵⁸ Rozhovor č. 3, Třebohostice; Rozhovor č. 8, Třebohostice

6 Změny v životě na vesnici

6.1 Přeměna vesnice

Venkov prošel ve dvou dekadách po konci druhé světové války razantními a zásadními změnami. Prostředí vesnice bylo vždy považováno za poněkud konzervativní. Nepřetržitý proud událostí spojený s KSČ a obrácením pozornosti právě k ní měl nezřídka destruktivní charakter.¹⁵⁹

Jednou z prvních byl zásadní zásah do zemědělské politiky pro převratu 1948. Soukromá nejednotná malovýroba měla být transformována v socialistickou velkovýrobu. Nástrojem tohoto procesu se stalo tzv. združstevňování neboli kolektivizace. Ta přinesla mezi očividnými a všeobecně známými změnami jednu nepatrnější, zdaleka však ne nevýznamnou. Změnu myšlení. Centrální, ekonomicky zaměřené plánování ovlivnilo většinu zemědělců, kteří začínají myslet ekonomicky, ať jsou členy JZD, nebo stále soukromými vlastníky.¹⁶⁰

Kolektivizaci jako takové jsem se věnoval již v kapitole Kolektivizace v Československu, zmíním zde však jeden její aspekt, který změnil tvář venkova. Třídní segregace malých a středních rolníků, vedle „nepřátel státu“, respektive velkostatkářů. Nehledě na represivní opatření vůči velkostatkářům, které měla jistě na dané obce vliv, vyvstává nová situace. Včerejší sousedi jsou dnešní nepřátelé. Tento fakt měl značný vliv na vnitřní integritu mnoha obcí.¹⁶¹

Některé obce jako právě Třebohostice se naopak semkly a její obyvatelé podporovali jeden druhého přes tlak z orgánů ONV.¹⁶² Z počátku procesu kolektivizace pocíťovalo mnoho lidí paranoii. Na veřejnosti se mluvilo mnohem opatrněji ze strachu z postihu přivolaného anonymním udáním. Značné množství mladých lidí, ovlivněných agitačními prostředky komunistů, se stává pomocníky Veřejné bezpečnosti a v jejich přítomnosti každý váží svá slova.¹⁶³

Tyto problémy byly však spojeny hlavně s počátkem padesátých a začátkem šedesátých let, poté se situace uklidnila a vesnice zaznamenávala pozitivnější změny. Jednou z nich byla mechanizace. Zavádění nových strojů, které si dříve lidé často nemohli sami dovolit,

¹⁵⁹ KAPLAN, Karel, *Proměny české společnosti 1948–1960, Část druhá, Venkov*, Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2012, s. 386

¹⁶⁰ Tamtéž

¹⁶¹ Tamtéž, s. 387

¹⁶² Viz 4.1. Konkrétní formy represe na příkladu obce Třebohostice

¹⁶³ Rozhovor č. 4, Mečichov

usnadňovalo práci a mělo být také lákadlem pro mladé lidi, kteří nezřídka z vesnic odcházeli za lukrativnější prací. Vznikaly nové obory a s nimi nová uplatnění, například traktorista, opravář, kombajnér, řidič nákladních automobilů a další spojené s vývojem mechanizace.¹⁶⁴ Nabízely se, doposud neznámé možnosti pro člověka ochotného naučit se něco nového. Mezi kombajnisty a traktoristy v obci Třebohostice a jejím okolí bylo také, poněkud netradičně, několik žen. Práce za volantem byla méně náročná a zkušenosti s ní spojené se daly využít i jinde. V zimě, kdy bylo v JZD málo práce, družstvo dovolovalo propůjčit své traktory společně s řidiči a řidičkami jako pomocnou sílu při odklizení sněhu na veřejných komunikacích. Tím si částečně vynahradili sezónní nedostatek práce v JZD a vydělali peníze navíc.¹⁶⁵ Dostáváme se tedy ke konkrétním změnám v životě na venkově na příkladu obce Třebohostice

6.1.1 Odchod z obce a zemědělství

Další skutečně zásadní změnou v životě obyvatel obce se stala možnost pracovat v jiném odvětví než v zemědělství. Naprostá většina obyvatel obce Třebohostice vlastnila již po generace nějaký pozemek, ať pole, les, nebo jen louku. Čím byla výměra půdy větší, tím bylo náročnější obdělávat a využívat veškeré své pozemky. Všichni členové rodiny pomáhali při různých zemědělských pracích, a to i v době nemoci nebo pozdní fázi těhotenství.¹⁶⁶ Nádeníci či jiný pomocný personál v okolí Třebohostic nebyl rozšířen, z důvodu malých výměr pozemků a relativního nedostatku práce.¹⁶⁷

Ve výsledku byl každý zemědělec na svou půdu sám, jen se vlastní rodinou. Práce od svítání do soumraku nebyla žádnou výjimkou a mladí lidé, jinak hledající svou budoucnost, neměli možnost volby. Tak právě kolektivizace paradoxně přináší nové možnosti a příležitosti. O dětech velkostatkářů a nejstarších dětech obecně jsem mluvil v kapitole Represe, ale co ostatní děti?

Na počátku šedesátých let se po relativním uklidnění situace v obci a akceptaci založeného JZD obyvateli jako její součást objevuje nový trend. Ne každé dítě ze zemědělské rodiny musí nyní zemědělství věnovat svůj život. Odchod do města za prací v průmyslu, či jiném odvětví, dříve prakticky nemožný, nebyl v téhle době ničím neobvyklým.¹⁶⁸ Tato praxe

¹⁶⁴ KAPLAN, Karel, *Proměny české společnosti 1948–1960, Část druhá, Venkov*, Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2012, s. 392

¹⁶⁵ Rozhovor č. 4, Mečichov

¹⁶⁶ Rozhovor č. 5, Hlupín

¹⁶⁷ Rozhovor č. 7, Doubravice

¹⁶⁸ KAPLAN, Karel, *Proměny české společnosti 1948–1960, Část druhá, Venkov*, Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2012, s. 390

měla ale hlavně na počátku také stinné stránky, kdy se mladí lidé, nijak nesvázaní k obci, setkávali po odstěhování s problémy.

Jako příklad poslouží případ dvaceti osmi leté Anežky Plačkové, rozené Železné, z rodiny Tomáše Plačka.¹⁶⁹ Anežka se na jaře roku 1960 vystěhovala do obce Droužetice nedaleko okresního města Strakonice, ve kterém našla práci v textilní továrně FEZKO Strakonice. Při žádosti o povolení k přestěhování uvedla jako důvod spory se svou tchýní.¹⁷⁰ Její manžel Karel Plaček, starší syn Tomáše Plačka, byl členem JZD Třebohostice. Spory mezi snachou a tchýní nejsou nijak neobvyklé, přestěhování se kvůli nim už ano. Přesto by neměl být problém, jak s vedením JZD, tak se zastupitelstvem obce.

Anežka bydlela v Droužeticích u svých příbuzných tři roky. Poté jí přišlo oznámení z ONV Strakonice o jejím údajném podvodu - vyhnutí se práci v JZD Třebohostice, které v té době potřebuje více zaměstnanců. Tomuto oznámení předcházelo anonymní udání na ONV Strakonice, že výše zmíněná se vyskytuje v Třebohosticích na statku Tomáše Plačka velmi často, i přes fakt, že její bydliště již není zde, ale v Droužeticích.¹⁷¹ Anežka dostala výpověď ve svém zaměstnání a byl jí přidělen byt v nedaleké obci Únice, kde se nacházel velkochov vepřů, patřící JZD Třebohostice, ve kterém měla nastoupit do práce prvního následující měsíc.¹⁷² Podala tedy stížnost na ONV Strakonice¹⁷³. V reakci na ni se v oznámení Rady místního národního výboru píše: „*Kontrolním odborem rady ONV byla nám podstoupena Vaše stížnost ze dne 21. 10. 1960, v níž si stěžujete proti výpovědi ze zaměstnání z firmy FEZKO Strakonice s odůvodněním, že si vás vyžádalo JZD Třebohostice, kde pracuje váš manžel (...) Dále uvádíte, že v JZD pracuje matka a bratr vašeho manžela, který jako starší syn, se stane majitelem usedlosti a že v této obci nebydlíte se svými dvěma dětmi již 3 roky, pro nesváry se tchýní (...) pracovní poměr byl vám rozváznán odborem pracovních sil rady ONV ve Strakonici*“¹⁷⁴

Situace byla z větší míry nedorozuměním. Anežka Plačková se skutečně po několika měsících prakticky nastěhovala zpět do Třebohostic a v Droužeticích trávila menší část týdne. To že nezměnila trvalé bydliště znovu na Třebohostice, byl střed celého problému, jak se píše ve výše zmíněné Stížnosti proti vypovězení ze zaměstnání: „*Dne 17. 4. 1954 jste se provdala za Karla Plačka (...) Od založení JZD jste pracovala na rodinném statku, nikoliv v JZD. Po založení JZD v této obci, chytráckým způsobem jste se odstěhovala (...) z důvodu, aby jste*

¹⁶⁹ Bydliště Třebohostice, výměra – 10 ha

¹⁷⁰ Rozhovor č. 2, Třebohostice

¹⁷¹ Tamtéž

¹⁷² Tamtéž

¹⁷³ Stížnost samotná se v SOKA Strakonice nezachovala

¹⁷⁴ SOKA Strakonice, MNV Třebohostice, kt., č. 1, Stížnost proti výpovědi ze zaměstnání 1960

*obdržela potvrzení i uvolnění ze zemědělství (...) po obdržení povolení a získání práce v podniku FEZKO jste se opět nastěhovala do Třebohostic do rodinného statku.*¹⁷⁵

Jako důvod je uváděn zdravotní stav jejího švagra, který byl kvůli plicní chorobě uvolněn ze zemědělství a jeho bratr, respektive Karel Plaček měl převzít roli staršího sourozence a s ním do JZD měla vstoupit i Anežka. Dále je uvedeno, že podle svědků je více v Třebohosticích než v Droužeticích a měla by tudíž znovu své bydliště změnit a nastoupit do JZD. Vyřešeny podle rady ONV jsou i její „údajné“ nehody s tchyní, tím že Anežce byl přidělen byt v Únicích.¹⁷⁶ Na závěr dokumentu je poučení pro ni.: „*Na základě zjištěných údajů ZAMÍTÁME Vaši stížnost a ve Vašem vlastním zájmu Vám doporučujeme, abyste zanechala podobných spekulací a zapojila se řádně do práce v jednotném zemědělském družstvu Třebohostice (...) toto Vaše nesprávné počínání by mohlo pro Vás mít nepříznivé následky.*“¹⁷⁷

Tento případ, končící pro rodinu Plačkovu nepříznivě, byl pouze výjimkou, která potvrzuje pravidlo, že lidé už nebyli vázáni k půdě a jednomu odvětví práce po celý život. Stěhovali se nebo jen dojížděli do města za prací, jako je práce v textilnictví nebo strojírenství v nedalekém městě Strakonice, kam mířila více než polovina obyvatel opouštějících rodnou vesnici v posledních padesáti letech.¹⁷⁸ Přičemž tato práce byla fundamentálně odlišnou od té, která byla přirozeností pro jejich rodiče a prarodiče.

Případ Anežky Plačkové se odehrával ještě na přelomu padesátých a šedesátých let, kdy problémy s JZD byly časté. V následujících letech se situace na venkově stabilizuje a uklidňuje. Objevuje se možnost pro obyvatele vesnic, najít pracovní uplatnění jinde, než v zemědělství.

Odchod z vesnice do města mírně převažoval nad odchodem do jiných vesnic. Na konkrétním případě obce Třebohostice lze pozorovat, že ze 405¹⁷⁹ vystěhovaných osob z období 1961-2014, se nastěhovalo 240 do měst, ležících převážně v blízkém okolí jako Strakonice a Blatná, ale také do Prahy a Plzně.¹⁸⁰

V tomto kontextu je důležité zmínit také počet přistěhovaných obyvatel ve sledovaném období. Činil 402 osob,¹⁸¹ čímž prakticky vyrovnává počet vystěhovaných obyvatel a nijak výrazně neovlivňuje počet obyvatel. Důvodů pro přistěhování bylo zaznamenáno několik.

¹⁷⁵ SOKA Strakonice, MNV Třebohostice, kt., č. 1, Stížnost proti výpovědi ze zaměstnání 1960

¹⁷⁶ Tamtéž

¹⁷⁷ Tamtéž

¹⁷⁸ Evidence odstěhovaných osob, archiv MNV Třebohostice, nezpracováno

¹⁷⁹ Tamtéž

¹⁸⁰ Viz Příloha 1: Vystěhování

¹⁸¹ Viz Příloha 2: Přistěhování

Nejčastější a nejvýznamnější jsou následující tři. Nejméně běžný, uveden jen v padesáti čtyřech případech,¹⁸² zněl „jiné důvody“. Tento důvod byl udáván většinou u osob přistěhovaných z měst a v deseti případech je k výše uvedenému důvodu připsána poznámka „z. d.“, což značí zdravotní důvody.¹⁸³ V devíti z těchto případů se dotyčná osoba stěhuje z většího města. Druhým nejrozšířenějším důvodem je „sňatek/rozvod“ a nejčastější udávanou příčinou pro stěhování byl „bytové důvody“.¹⁸⁴

6.1.2 Rozvoj stavebnictví

Na první pohled se může zdát stavebnictví od kolektivizace velmi vzdálené. Opak je však pravdou. Vedení JZD lákalo nové zaměstnance různými agitačními cestami. Děti se už v první třídě učily básničky oslavující komunistickou stranu a kolektivní práci zemědělců sloučených v družstvech.¹⁸⁵ ONV Strakonice organizovalo „výlety“ autobusem do blízkých JZD, již fungujících, nebo vysílalo agitátory do jednotlivých obcí.

Tyto metody ale přestávaly platit právě v době, kdy lidé odcházeli do jiných pracovních odvětví než zemědělství. Tak nastupuje nová a dá se říci ještě efektivnější metoda pro získávání pracovníků do JZD. Nabídka bydlení pro celou rodinu.

Lišila se případ od případu v závislosti na kvalitě a umístění bytu či domu nabízeného družstvem, nebo na odbornosti žadatele o něj. Rozdíl byl jednoduchý, buď musel do JZD nastoupit pouze jeden člen domácnosti, nebo oba. Nabídka byla určena především pro mladé páry, zakládající rodinu, nebo již s dětmi.¹⁸⁶ Takovýchto párů bylo značné množství a ne každý si mohl dovolit postavit vlastní dům či pronajmout byt ve městě. Bydlení v družstevní bytovce, nebo řadovém domku bylo tedy pro mnohé řešením. Pamětník Novák uvádí: „Hledali jsme svoje vlastní bydlení, protože jsme bydleli s rodiči a manželka čekala už druhé dítě.“ (...) „Já jsem původně z Plzně, ale když jsem hledal práci, dost jsem se najezdil. Až jednou v hospodě v Blatné jsem povídal s řidičem autobusu, který jezdil linku na Třebohostice, a který mě pověděl, že JZD tam hledá svářeče a nabízí k tomu byt.“ (...) „Domluvil jsem to s předsedou a do půl roku jsme bydleli a oba s manželkou nastoupili do JZD.“¹⁸⁷

V obci Třebohostice byla první třípatrová bytovka, obsahující šest bytů, postavena na jaře roku 1960. V následujících letech byl o byty ale takový zájem, že se přistavila ještě jedna,

¹⁸² Evidence odstěhovaných osob, osobní archiv MNV Třebohostice, nezpracováno

¹⁸³ Rozhovor č. 8, Třebohostice

¹⁸⁴ Evidence odstěhovaných osob, osobní archiv MNV Třebohostice, nezpracováno

¹⁸⁵ KOLOCH, Karel, *Děti jdou ze školy hrdé*, In: *Za socialistickou vesnici Blatenská*, ročník VI., číslo 28, Blatná 14. 6. 1956

¹⁸⁶ Rozhovor č. 8, Třebohostice

¹⁸⁷ Rozhovor č. 10, Třebohostice

znovu třípatrová, a započala se stavba šesti dvoupatrových řadových domků blíže k centru obce se stejným účelem.¹⁸⁸ Změny jsou znatelné i z porovnání katastrálních map z minulých let.¹⁸⁹

Ve výroční zprávě ONV Strakonice z roku 1961 je tento trend zdůrazněn a popsán záměr dalšího rozšiřování bytových družstev v celém okrese. Je uvedeno: „*V loňském roce se osvědčily v našem okrese nové formy bytové výstavby. Zahájila se výstavba 46 bytových jednotek družstevní formou výstavby a 28 bytových jednotek podnikovou formou výstavby. (...) Přesto že tyto nové formy bytové výstavby se v našem okrese používají pouze 1 rok, ukazuje se, že jsou velmi progresivní, pro obyvatelstvo přijatelné a při výstavbě velmi hospodárné.*“¹⁹⁰

Bytovky se stavěly velmi rychle i s přihlédnutím na jejich zdánlivou jednoduchost. Sami uchazeči o daný byt, kterým již byl přislíben, se totiž často pouštěli do prací na něm společně se stavebními dělníky, aby proces urychlili.¹⁹¹ Je o tom zmínka také ve zprávě ONV Strakonice: „*Členové bytového družstva uplatňují přímý vliv nad výběrem typů bytových jednotek (...) sami se aktivně podílejí na stavbě svých činžovních domů. Někteří členové bytového družstva v loňském roce odpracovali tisíc hodin ve svém volném čase na družstevním staveništi.*“¹⁹²

Během prvního roku výstavby bylo včetně bytovky v obci Třebohostice postaveno dalších dvacet dva v celém okrese Strakonice a v plánu do následujícího roku bylo vybudování nových sedmdesáti osmi, jak v podobě řadových domků, tak v podobě panelových domů.¹⁹³ Tento fenomén bytového družstevnictví a přívalu nových obyvatel na venkov vyrovnává výše zmíněný přesun obyvatel do měst za jinou práci.

Počet obyvatel tak i přes úbytek starousedlíků, respektive jejich potomků, zůstává v šedesátých a sedmdesátých letech poměrně konstantní.¹⁹⁴ Ubývání obyvatel a nedostatečný přísun nově přistěhovalých se projevuje v polovině sedmdesátých let a souvisí s rozšířením mechanizace JZD a nedostatkem pracovních míst.¹⁹⁵ Ještě výraznější pokles počtu obyvatel nastává dle statistik na konci osmdesátých let. Souvisí do značné míry se sametovou revolucí v listopadu 1989,¹⁹⁶ z větší části ale byla uváděna čísla ovlivněna něčím banálnější.

¹⁸⁸ Kronika sloučených obcí Z. Zborovice, Třebohostice a Únice-Hubenov, s 203

¹⁸⁹ Viz Příloha 4-7

¹⁹⁰ SOKA Strakonice, ONV Strakonice, kt., č. 393, sign 6/B

¹⁹¹ Rozhovor č. 6, Doubravice

¹⁹² SOKA Strakonice, ONV Strakonice, kt., č. 393, sign 6/B

¹⁹³ Tamtéž

¹⁹⁴ *Historický lexikon obcí České republiky 1869-2005, I. Díl*, Praha: Český statistický úřad, 2006, s. 260

¹⁹⁵ Rozhovor č. 1 Třebohostice

¹⁹⁶ Tamtéž

K obci Třebohostice byly, kromě druhé místní části vesnice Zadní Zborovice, přidruženy na bázi místní samosprávy od roku 1960¹⁹⁷ ještě dvě další obce. Únice a Hubenov. Na žádost občanů těchto sloučených obcí, povzbuzených celkovým uvolněním společnosti, se v roce 1990 rozdělily a vznikl Obecní úřad Únice, pod který spadal i Hubenov, který se stal místní částí obce Únice.¹⁹⁸ Počet obyvatel, od devadesátých let snížený jen na obyvatele obou místních částí obce Třebohostice, až do současnosti stagnuje s mírnou tendencí ke zvyšování.¹⁹⁹ Nastává však nová změna. Změna sousedských vztahů. Obyvatelé, žijící v obci často několik generací, stojí vedle nově usedlých. Ti přinesli do převážně konzistentního prostředí nové názory a přístupy k řešení problémů. Brzy však splynuli s původním obyvatelstvem a dnes jsou bráni stejně jako starousedlíci.²⁰⁰

Další výstavba v obci již byla kolektivizací ovlivněna jen nepřímo. Během padesátých let byla postavena pošta, nákupní středisko, požární zbrojnice a lékařská ordinace.²⁰¹ Na podzim roku 1960 byl také zrenovován a rozšířen obecní kulturní dům.²⁰² Tyto nové objekty v obci sloužily především k její reprezentaci a byly znakem začátku nové doby. Životní úroveň obyvatel se začala zvyšovat. Ať pracovali v JZD Třebohostice nebo ne, zvyšoval se příjem domácnosti. Rodina, která byla dříve sice soběstačná, ale často závislá na zemědělství, náhle má prostředky pro zpříjemnění svého života.

Přestavování či přistavování starších usedlostí běží ruku v ruce se stavbou novou, jen v rozmezí let 1960 a 1980 se počet stavení v obci, v minulých padesáti letech téměř neměnný²⁰³, zvýšil o sedm.²⁰⁴

Dalším ukazatelem lepší životní úrovně byla výstavba chatkové kolonie necelý kilometr východně od obce. První impulz poskytl Josef Keřka v červenci roku 1982.²⁰⁵ Trpěl závažnou chorobou dýchacích cest a i v tak malé vesnici jako jsou Třebohostice, měl problémy s dýcháním. S novou výstavbou uvnitř obce se zvýšil výskyt kouře z komínů ve vzduchu. Josef vlastnil pozemek na okraji lesa s volným přístupem k cestě mezi obcemi Třebohostice a Chrástovice a v blízkosti rybníka. Když však podal žádost na MNV Třebohostice o povolení stavby na svém pozemku, byla mu odmítnuta z důvodu nesplnění dodávek v daném roce.²⁰⁶

¹⁹⁷ Kronika sloučených obcí Z. Zborovice, Třebohostice a Únice-Hubenov, s. 147

¹⁹⁸ Tamtéž, s. 245

¹⁹⁹ Viz Příloha 3: Počet obyvatel

²⁰⁰ Rozhovor č. 8, Třebohostice

²⁰¹ Kronika sloučených obcí Z. Zborovice, Třebohostice a Únice-Hubenov, s. 23

²⁰² Tamtéž, s. 28

²⁰³ Nejvyšší odchylka od průměru o 10 domů.

²⁰⁴ *Historický lexikon obcí České republiky 1869-2005, I. Díl*, Praha: Český statistický úřad, 2006, s. 260

²⁰⁵ Bydliště Třebohostice, výměra – 11 ha

²⁰⁶ SOkA Strakonice, MNV Třebohostice, Kniha Protokolů 1960-1985

Josef se nedal odradit a po dohodě se sousedem Josefem Vrbou²⁰⁷ postavil plánovanou chatu na jeho pozemku. Josef Vrba povolení stavby dostal.²⁰⁸

V následujících letech začali stavět podobné chaty i další obyvatelé Třebohostic, již ne ze zdravotních důvodů, ale často jako ukázkou toho, že jsou toho schopni a částečně jako odkaz pro své děti.²⁰⁹ Od roku 1982 do roku 2001, kdy byla postavena zatím poslední, stojí v chatové kolonii dvacet tři chat.²¹⁰ Na příkladu Josefa Keřky je vidět vynalézavost místních obyvatel. Změny související s kolektivizací a socializací vesnice byly v obci Třebohostice přijímány stoicky, bez větších problémů. Obyvatelé se přizpůsobovali a nenechávali se na dlouho vyvést z míry. Všechny změny však nemusely nutně být negativní a například změnám v kulturním životě obce se lidé podřizovali s ochotou.

6.2 Kulturní a sociální proměna obce

Kulturní vývoj venkova byl již od počátku komunistické vlády součástí většího plánu. Se správně fungujícími a prosperujícími jednotnými zemědělskými družstvy přijde do jednotlivých vesnic hmotné zaopatření členů, které půjde ruku v ruce s rozvojem kultury. Přímou v zákoně z roku 1949 stojí: *„Ke zvýšení celkové úrovně vzdělání rolníků a ostatního pracujícího lidu povede především hospodářská činnost, prováděná jednotným družstvem, které bude postupně zvyšovat hmotnou životní úroveň vesnice. Na tomto základě lze pak zvyšovat také úroveň kulturní.“*²¹¹

Komunistická podpora kultury měla možná i skrytý význam. Odvést pozornost obyvatel venkova od náboženského života a tradičních budov s ním spojených, jako jsou kostely a kapličky, zakládáním nových či opravováním starých kulturních domů. V zákoně z roku 1949 je přímo uvedeno: *„Jednotné družstvo se vynasnaží získat vhodné místnosti anebo budovu, jež by sloužila k pořádání přednášek a divadelních i filmových představení.“*²¹²

Po založení kulturního domu v Třebohosticích byli někteří obyvatelé vesnice, především velkostatkáři, údajně pozorněji sledováni, zda navštěvují častěji nedaleký kostel, nebo divadelní a filmová představení právě v místním kulturním domě.²¹³ To se však také týkalo převážně jen padesátých let.

Tato představení v kulturních domech ovšem měla také skrytou agendu. Promítané filmy i hraná divadelní představení měla často agitační charakter a komunisté si jimi chtěli upevnit

²⁰⁷ Bydliště Třebohostice, výměra – 7 ha

²⁰⁸ SOKA Strakonice, MNV Třebohostice, Kniha Protokolů 1960-1985

²⁰⁹ Rozhovor č. 8, Třebohostice

²¹⁰ Kronika obce Třebohostice, s. 4

²¹¹ *Jednotné zemědělské družstvo. Zákon, prováděcí nařízení, stanovy a jednací řád*, Praha: Brázda, 1949, s. 36

²¹² Tamtéž, s. 37

²¹³ Rozhovor č. 8 - Třebohostice

své postavení na venkově.²¹⁴ Pro obyčejné lidi to však v návštěvě těchto akcí nehrálo nijak výraznou roli a návštěvnost byla vždy velká.

Zásadní změnou, která umožnila takovouto návštěvnost, byla skutečnost, že lidé měli více volného času než dříve. Mohli se věnovat svým zálibám, vzít si dovolenou a vycestovat do zahraničí. Zemědělská družstva přispívala svým členům také na návštěvy divadelních představení ve městě, na návštěvy lázní, nebo jen na zájezdy do různých měst spojených s prohlídkami historických památek.²¹⁵

Několik konkrétních případů: 13. května 1963 – Pětidenní zájezd do Mariánských lázní - ubytování zajištěno družstvem,²¹⁶ 8. ledna 1964 – Návštěva divadelního představení Zkrocení zlé ženy ve městě Písek – cesta i vstupenky hrazeny družstvem,²¹⁷ 29. března 1975 – Zájezd do hlavního města Praha s prohlídkou historického centra – doprava hrazena družstvem²¹⁸

Zvyšovaly se platy a více peněz znamenalo více nových možností. V roce 1980 byly v obci Třebohostice tři telefonní stanice, od roku 1996 také telefonní budka, a téměř ve všech domech televizní přijímač.²¹⁹ První automobil v obci byl již od roku 1958,²²⁰ v roce 1967 byl počet automobilů osmnáct²²¹ a na konci sedmdesátých let jich zde jezdilo již čtyřicet dva²²². V roce 1966 vznikla místní knihovna, původně s pouhými 367 svazky²²³. Funguje dodnes a nabízí 1274 knih.²²⁴ Dostatek volného času a peněz v obci je také vidět na založení oddílu stolního tenisu v roce 1975 a zakoupení čtyř stolů na stolní tenis. Oddíl byl oblíben. V průběhu let fungovaly až tři týmy současně a získaly trofeje i v okresní soutěži.²²⁵

6.2.1 Vzdělávání

K součásti sociálního života v okolí obce Třebohostice nesporně patří ZDŠ Zadní Zborovice. Základní kámen k její stavbě byl položen již 9. června 1892 a již 12. září 1893 byla slavnostně otevřena.²²⁶ V prvním školním roce navštěvovalo školu 116 dětí, rozdělených do dvou tříd, které vyučovali dva učitelé. Tato bilance se měnila a v průběhu let se pohyboval

²¹⁴ KAPLAN, Karel, *Proměny české společnosti 1948–1960, Část druhá, Venkov*, Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2012, s. 394

²¹⁵ Rozhovor č. 9 - Doubravice

²¹⁶ Kronika sloučených obcí Z. Zborovice, Třebohostice a Únice-Hubenov, s. 52

²¹⁷ Tamtéž, s. 59

²¹⁸ Tamtéž, s. 234

²¹⁹ Tamtéž, s. 270

²²⁰ Tamtéž, s. 25

²²¹ Tamtéž, s. 64

²²² Tamtéž, s. 240

²²³ Tamtéž, s. 220

²²⁴ *Místní lidová knihovna Třebohostice* [online]. 2012 [cit. 2014-07-03]. Dostupné z: http://www.cbvk.cz/index.php?lang=CZ&s=knihovny&pg=knihovnaje&kjc_id=489&obecfind

²²⁵ Kronika sloučených obcí Z. Zborovice, Třebohostice a Únice-Hubenov, s. 232

²²⁶ Tamtéž, s. 190

počet dětí od sto dvaceti ve školním roce 1912-1913²²⁷ do pouhých čtyřiceti devíti ve školním roce 1940-1941²²⁸. Učitelé ve škole byli vždy alespoň dva a jejich počet nepřesáhl nikdy vyššího čísla než čtyři. Zatímco se první světová válka na chodu školy nijak významněji neprojevila, v průběhu druhé světové války došlo k určitým změnám. Ve školním roce 1939-1940 byly vyřazeny některé knihy ze školní knihovny a český nápis na škole byl nahrazen německým Schüle a v témže roce byla dvoutřídní škola zredukována na školu jednotřídní, z důvodu malého počtu žáků,²²⁹ znovu rozšířena byla až ve školním roce 1947-1948.²³⁰

V padesátých a šedesátých letech počet žáků značně poklesl a nedosáhl výše než šedesát jedna.²³¹ ZDŠ Zadní Zborovice fungovala nepřetržitě do roku 1975, kdy byla z praktických důvodů zavřena a její žáci přemístěni do ZDŠ Záboří, která se potýkala s podobným nedostatkem žáků.²³²

6.3 Změny infrastruktury

První roky po založení nového JZD přinesly mnoho změn. V prosinci 1956 byla v budově MNV zavedena první telefonní stanice, kterou brzy následoval druhá v kanceláři JZD a třetí v čísle popisném sedmnáct²³³. V roce 1957 začal fungovat místní rozhlas, pro potřeby ohlašování nových správ, nástupu do práce a k oznámení různých kulturních akcí.²³⁴ Následujícího roku byla již plně elektrifikována celá obec i s přilehlými osadami, na což navazovalo zřízení veřejného osvětlení obce.²³⁵

V září roku 1965 byla zřízena pravidelná linka autobusové dopravy. Autobus vyjížděl z obce Mečichov s konečnou stanicí v Blatné. Sloužil hlavně pro zaměstnance podniků v Blatné, ale také pro děti, dojíždějící do škol. Autobus jezdil v 7:00 a 14:00 směrem do Blatné a v 13:00 a 17:00 směrem do Mečichova.²³⁶ O dva roky později byla zavedena také pravidelná linka do Strakonic se spoji v 7:20, 9:50 a 13:10 do Strakonic a v 11:00, 15:00 a 19:00 ze Strakonic s konečnou stanicí v Zadních Zborovicích. S tím souvisí rozšiřování silnice a celkové zkvalitnění jejího povrchu.²³⁷

V roce 1969 se začal zavádět vodovod ze studny na návsi do jednotlivých domů. Do dvou let byla každá druhá domácnost připojena a využívala obecní studnu, a to také díky pomoci

²²⁷ Kronika sloučených obcí Z. Zborovice, Třebohostice a Únice-Hubenov, s. 193

²²⁸ Tamtéž, s. 196

²²⁹ Tamtéž, s. 196

²³⁰ Tamtéž, s. 198

²³¹ Tamtéž, s. 199

²³² Tamtéž, s. 200

²³³ Tamtéž, s. 26

²³⁴ Tamtéž, s. 26

²³⁵ Tamtéž, s. 28

²³⁶ Tamtéž, s. 49

²³⁷ Tamtéž, s. 57

místních členů JZD a SDH, kteří se podíleli na výkopových pracích.²³⁸ Společně s vodovodem byla na jaře 1970 také vykopána nová kanalizace v celkové délce potrubí 360 metrů.²³⁹ Spotřeba vody však v průběhu let stoupala a na počátku devadesátých studny již nestačily²⁴⁰. Jihovýchodně od Zadních Zborovic byl tedy proveden vrt, který slouží jako zdroj vody pro obě místní části obce Třebohostice až do současnosti.

²³⁸ Kronika sloučených obcí Z. Zborovice, Třebohostice a Únice-Hubenov s. 82

²³⁹ Tamtéž, s. 92

²⁴⁰ Tamtéž s. 223

7 Osobní svědectví pamětníků

Při mé práci byli důležitým zdrojem informací samotní pamětníci, kteří období kolektivizace prožili. Ačkoliv všichni, které jsem oslovil, poskytl souhlas k uveřejnění svých názorů a vzpomínek v mé bakalářské práci, poté co byly informováni o mých motivacích a cílech, větší část z nich si nepřála být jmenována. Rozhodl jsem se tedy stejně jako v úvodních kapitolách přistoupit k anonymnímu přístupu a nahrazení skutečných jmen fiktivními.

Jako první jsem oslovil pamětníky, které jsem již sám znal, a od nich vedla linka zkoumání doporučením jejich přátel či bývalých kolegů, kteří by byli ochotni podělit se také o své zážitky. Vedl jsem rozhovory s lidmi různého věku, pohlaví, sociálního postavení či vzdělání. Jednotlivé výpovědi se nezdálo lišily svou intenzitou i věcným obsahem, nabízí se tedy jejich komparace s ohledem na individuální postavení pamětníků, k čemuž poslouží následující tabulka.

Tabulka č. 4	pohlaví	věk	výměra půdy v době kolektivizace	pracovní zaměření ²⁴¹
Božena Malá	žena	91	5 ha	pracovník rostlinné výroby
Anežka Nová	žena	83	14 ha	pracovník živočišné výroby
Karel Kovář	muž	73	16 ha	vedoucí rostlinné výroby
Stanislav Levý	muž	72	7 ha	řidič
Lidmila Novotná	žena	67	5 ha	ekonom
Marie Pelešková	žena	67	15 ha	řidič/pracovník živočišné výroby
Jiřina Straková	žena	66	9 ha	pracovník rostlinné výroby

Ještě před samotným rozebíráním jednotlivých rozhovorů vyvstává důležitá otázka. Co je to orální historie? Jedná se o postup, který se stále dotváří a vyvíjí, jenž slouží k odhalení minulosti za pomoci ústního svědectví osob, jež se přímo účastnily či byly

²⁴¹ v sedmdesátých a osmdesátých letech.

svědky dané události, o kterou se badatel zajímá, nebo osob, jejichž názory, či postoje samotné mu mohou pomoci v jeho výzkumu.²⁴² Během získávání informací při použití metody orální historie je třeba mít na paměti, že důležitější než kvantita získaných informací je narátor sám a jeho přístup k vyprávění.²⁴³

Rozhovory jsem vedl převážně v průběhu roku 2013 a dva, v lednu a červenci, roku 2014 a zaznamenával je na diktafon. Jejich celkový počet dosáhl deseti a jsou označeny v mém osobním archivu Rozhovor 1 – Rozhovor 10. V tomto rozboru se budu zabývat pouze rozhovory 1–7, které jsou vzájemně nejvíce odlišné a poslouží vůči sobě jako kontrast. V této kapitole se budu věnovat čistě subjektivním případům vzpomínek na kolektivizaci, o represích a zásazích do života zemědělců jsem se již vyjadřoval v kapitole 4 Represe.

V Tabulce č. 4 jsem jednotlivé rozhovory seřadil podle věku pamětníků. Rozmezí mezi nejnižším a nejvyšším věkem v tabulce je dvacet pět let, což je celá jedna generace. Možná právě proto byl tento fakt určující v rozdílnosti jednotlivých výpovědí. Zatímco Božena Malá byla již na počátku procesu kolektivizace ve středním věku, Jiřina Straková toto období prožíval jen jako dítě. Tento trend lze sledovat u většiny tázaných. Čím byli v době zakládání družstev starší, tím více danou situaci vnímali jako zásah do jejich běžného života. Ale i zde se najdou výjimky. Anežka nová uvedla: „...*Život se nijak nezměnil po založení družstva, táta vstoupil, dali jsme tam pole a krávy a dělalo se vše skoro jako dřív...*“

Nezanedbatelným faktorem, ovlivňujícím retrospektivní názory pamětníků, byla bezpochyby výměra půdy v jejich vlastnictví. Pamětníci, kteří vlastnili větší pozemek a setkali se s nějakou formou silnější represe než ostatní obyvatelé vesnice, zpravidla vzpomínají na léta rozorávání mezí a kolektivního hospodaření s větší záští než ti, kteří měli jen menší výměru půdy.²⁴⁴

Umístění v pracovním procesu také přímo ovlivňovalo názory tázaných. Na rozdíl od pracovníků rostlinné a živočišné výroby, kteří se nedostávali do styku s komplexnější situací kolem kolektivizace, řidič, ekonom, nebo vedoucí výroby, prokazují větší porozumění problému a jsou schopni poskytnout hlubší pohled do této problematiky. Zvláštní případ je u pamětníka 6, respektive pamětnice, která se zapojila do pracovního procesu, vedle práce běžné pro ženy v živočišné či rostlinné výrobě, jako řidič. Tato

²⁴² VANĚK, Miroslav, Pavel MÜCKE a Hana PELIKÁNOVÁ, *Naslouchat hlasům paměti: Teoretické a praktické aspekty orální historie*. Praha: Ústav pro soudové dějiny AV ČR, 2007, s. 11

²⁴³ Tamtéž

²⁴⁴ Viz 4 Represe

situace dovolovala náhled do jiného prostředí a rozšířila danému pamětníkovi obzory: „...*Dělala jsem řidiče, když bylo málo chlapů, táta mě naučil řídit a člověk si v mašině někdy trochu i odpočal.*“ ... „*Jednou jsem třeba jela pro nový traktor až do Brna.*“ Marie Pelešková, vycházejíce ze svých zkušeností a zážitků, se k minulosti stavěla kritičtěji a s větším rozhledem než ostatní pamětníci v podobných podmínkách.

Z počátku, po založení JZD, byla práce v rostlinné i v živočišné prováděna bez pomoci mechanizace. Božena Malá uvádí: „...*Všechno se dělalo ručně, ne jako dneska, ale na to jsme byli my zvyklí odjakživa...*“ (...) „...*Práce byla těžká, ale každý, kdo měl svůj statek jí znal, a ti co měli velký pozemky, měli práce možná ještě méně, než když dělali na svym...*“

Právě tento familiární postoj k práci v zemědělství výrazně ovlivňoval zemědělce v jejich postoji k družstvu. Tento trend lze ale pozorovat jen u starších pamětníků (Božena Malá a Anežka Nová), kteří dobu před vznikem JZD prožívali déle.

Nezanedbatelným faktorem při určování směru rozhovoru byla bezpochyby sympatie ke Komunistické straně Československa. Karel Kovář i Jiřina Straková, přes své rozdíly, se tímto způsobem shodly na několika aspektech kolektivizace, např.: celková prospěšnost JZD pro obec, stabilizace poměrů, atd. Na stejném principu se shodly Božena Malá, Stanislav Levý a Marie Pelešková, kteří netajili svoji antipatii vůči komunistům, na mnoha záporných aspektech kolektivizace.

8 Závěr

Proces kolektivizace znamenal pro obec Třebohostice a její okolí nejednu změnu. Ovlivnil životy tří generací jejích obyvatel a dodnes je možné pozorovat jeho následky. Byty postavené pro nové zaměstnance JZD jsou stále obývány, kulturní rozvoj obce, započatý v padesátých letech také pokračuje stále, ale o tom výše. Co však činí tento proces odlišným právě zde v této obci a obcích k ní přidružených?

Jednou ze základních tezí v literatuře, věnující se kolektivizaci a jejímu dopadu na společnost je snaha KSČ odstranit církevní vliv na běžné lidi, dosadit své církevní funkcionáře a novou generaci vychovat téměř ateistickou.²⁴⁵ Přesto že v místní části obce, Zadních Zborovicích, stojí novogotický kostel sv. Ludmily a přilehlá fara, nebyl život věřících v padesátých ani následujících letech nijak výrazně ovlivněn, do kostela chodili stejně jako dříve. ZDŠ Zadní Zborovice dále vyučovala náboženství, místní farář, sloužící v tomto kostele od roku 1935 nebyl nikým nahrazen až do své smrti v roce 1970.²⁴⁶

I přes nedostatek konkrétnějších informací, ve formě písemných pramenů o historii místní fary,²⁴⁷ neměla podle ostatních indikátorů kolektivizace tedy téměř žádný vliv na církevní život obyčejných lidí.

Dalším všeobecně rozšířeným faktem je změna sociální struktury obyvatelstva na vesnici v důsledku persekuce určité části jejích obyvatel a nově nabytých funkcí části druhé,²⁴⁸ projevující se nejvíce v souvislosti s velkostatkáři a vyřizováním si osobních účtů formou udávání a donášení²⁴⁹. V případě obce Třebohostice však vede spíše k semknutí jejích obyvatel, ve formě vzájemné pomoci.²⁵⁰

Často je také zmiňována snaha KSČ ovládnout nejen zemědělství, ale i sociální a kulturní vývoj venkova pomocí ÚAV NF, OAV NF a v poslední řadě MAV NF.²⁵¹ Na Strakonicku fungovaly MAV NF poměrně málo a vznikaly velmi pomalu. V roce 1956 v devadesáti sedmi vesnicích s fungujícím JZD se jich nacházelo jen třináct²⁵² a o deset let později se tento počet

²⁴⁵ KAPLAN, Karel, *Proměny české společnosti 1948–1960, Část druhá, Venkov*, Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2012, s. 50

²⁴⁶ Kronika sloučených obcí Z. Zborovice, Třebohostice a Únice-Hubenov, s. 90

²⁴⁷ Viz 1.1 Literatura a prameny

²⁴⁸ KAPLAN, Karel, *Proměny české společnosti 1948–1960, Část druhá, Venkov*, Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2012, s. 398

²⁴⁹ JECH, Karel, *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*, Praha: Vyšehrad, 2008, s. 184

²⁵⁰ Viz 5.2 Konkrétní formy represe na příkladu obce Třebohostice

²⁵¹ RŮŽIČKA, Daniel. *Místní akční výbory Národní fronty* [online]. 2012 [cit. 2014-07-03]. Dostupné z: http://www.totalita.cz/vysvetlivky/akcni_01.php

²⁵² SOKA Strakonice, OAV NF, kt. 2, fasc. 6

zvýšil jen o pět.²⁵³ V obci Třebohostice nevznikl nikdy a OAV NF zasahoval do života obce velmi málo a zmínky o něm se objevují v kronice zřídka. Například jen v souvislosti se státními oslavami, agitačními akcemi, nebo různými brigádami spojenými se zvelebením života na vesnici, jako byla akce „Z“ v roce 1970,²⁵⁴ při níž byla vykopána nová kanalizace a dokončen obecní vodovod.²⁵⁵

Cílem této práce, jak je uvedeno v úvodu, bylo posouzení vlivu kolektivizace a JZD samotného na vývoj a změnu obce Třebohostice, jejích obyvatel a bezprostředního okolí. Relativní mírnost kolektivizačních opatření v této obci lze do značné míry přisoudit její velikosti, jak v počtu, tak v jednotlivých pozemkových výměrách jejích obyvatel. Nezanedbatelným faktorem zůstává však také poněkud pozdní založení výše zmíněného družstva v roce 1956, čímž spadá do tzv. druhé vlny zakládání JZD.²⁵⁶ V této fázi kolektivizace státní orgány již odstupují od nejtvrděších forem persekuce²⁵⁷ a do družstev je umožněn přístup i středním a větším zemědělcům, čímž se předchází nežádoucím střetům.²⁵⁸

Následkem procesu kolektivizace byly zcela nepochybně změny v životě obyvatel vesnice, přicházeli noví lidé a bylo více volného času.²⁵⁹ Z větší části byly tyto změny přijímány pozitivně bez většího odporu obyvatel, konkrétní případy těchto změn zaznamenává kapitola 6 Změny v životě na vesnici.

Místní družstvo bylo družstvem III. typu²⁶⁰ a fungovalo bez problémů až do roku 1975, kdy se stalo centrem pro sloučená družstva pěti okolních vesnic a přijalo název značně ovlivněný dobou, Rozkvět budoucnosti.²⁶¹ V této podobě fungovalo až do transformace v roce 1989, kdy se znovu rozdělilo na jednotlivá družstva a získalo označení ZD Třebohostice.²⁶² Tato práce se podrobnějším hospodářským vývojem tohoto družstva výrazněji nezabývala, její zaměření bylo spíše nakloněno důsledkům akcí spojených s ním.

Jak jsem již zmínil v úvodu, ZD Třebohostice má ve svém vlastnictví značně obsáhlý osobní archiv, který je stále nezpracovaný. Prostor k dalšímu bádání tedy stále existuje.

²⁵³ SOkA Strakonice, OAV NF, kt. 2, fasc. 16

²⁵⁴ Kronika sloučených obcí Z. Zborovice, Třebohostice a Únice-Hubenov, s. 92

²⁵⁵ Viz 6.3 Změny infrastruktury

²⁵⁶ RAŠTICOVÁ, Blanka, ed. *Osudy zemědělského družstevnictví ve 20. století: sborník příspěvků z mezinárodní konference konané ve dnech 15.-16. května 2002 věnovaný Lubomíru Slezákovi k 70. narozeninám*. Uherské Hradiště: Slováké muzeum, 2002, s. 36

²⁵⁷ Viz 2.1 Obecná charakteristika

²⁵⁸ BŘEZINA, Vladimír – PERNES (eds.), Jiří, *Závěrečná fáze kolektivizace zemědělství v Československu 1957-1960*, Brno: Stilus, 2009, s. 15

²⁵⁹ Viz 6 Změny v životě na vesnici

²⁶⁰ Viz 2.2 Zakládání družstev a jejich vývoj

²⁶¹ CVRČEK, Zdeněk, *30 let JZD na Strakonicku*, Strakonice: Okresní výbor KSČ, 1979, s. 183

²⁶² Kronika sloučených obcí Z. Zborovice, Třebohostice a Únice-Hubenov, s. 218

Téma kolektivizace je velice rozsáhlé a v celé své šíři nezpracovatelné. Většina prací, zabývajících se tímto fenoménem jsou ve valné většině případů zaměřeny na „*velké dějiny*“ a makrohistorické souvislosti. Jakákoliv mikrohistorická práce je v nějakém ohledu jistě jedinečná. Trebohostice jsou jen jednou z mnoha vesnic na tehdejším československém venkově. Každá obec, každé JZD mělo svůj vlastní příběh ovlivněn především individuálními přístupy a osudy lidí, jež se do procesu kolektivizace zapojily a stále mnoho z nich čeká na své „*objevení*“.

9 Seznam pramenů, literatury a jiných zdrojů

9.1 Státní okresní archiv Strakonice

- fond MNV Třebohostice, kt., č. 1
- fond MNV Třebohostice, kt., č. 2
- fond MNV Třebohostice, Kniha Protokolů 1948-1960
- fond MNV Třebohostice, Kniha protokolů 1960-1985
- fond OA Třebohostice, Kniha protokolů 1897-1926
- fond OA Třebohostice, Kniha protokolů 1926-1938
- fond OAV NF, kt. 2
- fond ONV Strakonice, kt., č. 393
- fond ONV Strakonice, kt., č. 401
- fond ONV Strakonice, kt., č. 483
- fond ONV Strakonice, kt., č. 613
- fond OV KSČ

9.2 Prameny

- *Jednotné zemědělské družstvo. Zákon, prováděcí nařízení, stanovy a jednací řád*, Praha: Brázda 1949
- Kronika sloučených obcí Z. Zborovice, Třebohostice a Únice-Hubenov
- Kronika obce Třebohostice
- Evidence odstěhovaných osob, OA Třebohostice, nezpracováno

9.3 Internet

- ČERVENKA, Vladimír. *Heraldika obcí: Třebohostice* [online]. 2010 [cit. 2014-06-11]. Dostupné z: <http://www.heraldika-patriot.cz/heraldika-obci/d-1018/p1=1026>
- *CHKO – Bílý Kámen (Věžiště)* [online]. 2014 [cit. 2013-12-15]. Dostupné z: <http://www.mecichov.cz/chko.php>
- *Kolektivizace* [online]. 2014, 8.1. [cit. 2014-07-16]. Dostupné z: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Kolektivizace>

- *Místní lidová knihovna Třebohostice* [online]. 2012 [cit. 2014-07-03]. Dostupné z: http://www.cbvk.cz/index.php?lang=CZ&s=knihovny&pg=knihovnajc&kjc_id=489&obecfind
- RŮŽIČKA, Daniel. *Místní akční výbory Národní fronty* [online]. 2012 [cit. 2014-07-03]. Dostupné z: http://www.totalita.cz/vysvetlivky/akcni_01.php
- *Symboly - Třebohostice* [online]. 2007 [cit. 2014-06-11]. Dostupné z: <http://rekos.psp.cz/detail-symbolu/id/8cc1ac8f-67a1-4bf5-a8cc-cda37cf0a202>
- *Třebohostice: Charakteristika obce* [online]. 2013 [cit. 2013-12-15]. Dostupné z: <http://www.obectrebohostice.cz/obec/>
- *Třebohostice: Přírodní podmínky* [online]. 2013 [cit. 2013-12-15]. Dostupné z: <http://www.obectrebohostice.cz/obec/>
- *Třebohostice: Historický vývoj sídla* [online]. 2013 [cit. 2014-07-17]. Dostupné z: <http://www.obectrebohostice.cz/obec/>
- Volby do České národní rady konané ve dnech 8. - 9.6.1990 [online]. 1990 [cit. 2014-05-06]. Dostupné z <http://www.volby.cz/pls/cnr1990/u53111?xkraj=33&xokres=7&xobec=551899>
- *Volby do zastupitelstev obcí 18.11. - 19.11.1994* [online]. 1994 [cit. 2013-05-06]. Dostupné z: <http://www.volby.cz/pls/kv1994/kv1111?xjazyk=CZ&xid=1&xdz=1&xnumnuts=3307&xobec=551899>
- *Volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky konané ve dnech 25.10. – 26.10.2013* [online]. 2013 [cit. 2013-05-06]. Dostupné z: <http://www.volby.cz/pls/ps2013/ps311?xjazyk=CZ&xkraj=3&xobec=551899&xokres=1&xvyber=3106>
- *Informace o pozemku: Třebohostice* [online]. 2014 [cit. 2014-07-02]. Dostupné z: <http://sgi.nahlizenidokn.cuzk.cz/marushka/default.aspx?>

9.4 Pamětníci – osobní archiv

- Rozhovor č. 1 – 3. 2. 2013 - Třebohostice
- Rozhovor č. 2 – 12. 3. 2013 - Třebohostice
- Rozhovor č. 3 – 2. 6. 2013 - Třebohostice
- Rozhovor č. 4 – 5. 6. 2013 - Mečichov
- Rozhovor č. 5 – 3. 7. 2013 - Hlupín
- Rozhovor č. 6 – 20. 9. 2013 - Doubravice

- Rozhovor č. 7 – 20. 9. 2013 - Doubravice
- Rozhovor č. 8 – 1. 11. 2013 - Třebohostice
- Rozhovor č. 9 – 3. 1. 2014 - Doubravice
- Rozhovor č. 10 – 29. 6. 2014 - Třebohostice

9.4 Periodika

- *Strakonicko. Vlastivědný a národopisný sborník Šumavského podhůří*
- DUBSKÝ, Bedřich, *O původu osad na Strakonicku*, In: *Strakonicko. Vlastivědný a národopisný sborník Šumavského podhůří*, roč. 3., číslo 3, Strakonice 15.3.1937
- KOLOCH, Karel, *Děti jdou ze školy hrdé*, In: *Za socialistickou vesnici Blatenská*, ročník VI., číslo 28, Blatná 14.6.1956

9.5 Literatura

- ADAMOVIČ, Karolína a kol., *Politologický slovník*. Praha: C. H. Beck, 2001
- BLAŽEK, Petr - KUBÁLEK, Michal (eds.), *Kolektivizace venkova v Československu 1948-1960 a středoevropské souvislosti*, Praha: Dokořán, 2008,
- BŘEZINA, Vladimír – PERNES, Jiří (eds.), *Závěrečná fáze kolektivizace zemědělství v Československu 1957-1960*, Brno 2009
- BUCHVALDEK, Miroslav a kol., *Československé dějiny v datech*. Praha: Svoboda, 1986
- CVRČEK, Zdeněk, *30 let JZD na Strakonicku*, Strakonice 1979
- DUBSKÝ, Bedřich, *Pravěk jižních Čech*, Blatná: Bří Římsové, 1949
- DYK, Jan, *Popis politického okresu strakonického. Díl I. Příroda a archeologie*, Strakonice: Redakční výbor, 1922
- FEIERABEND, Ladislav Karel a Naďa JOHANISOVÁ, *Zemědělské družstevnictví: v Československu do roku 1952*, Volary: Stehlík, 2007
- HLOUŠEK, Vít a Lubomír KOPEČEK, *Politické strany Původ, ideologie a transformace politických stran v západní a střední Evropě*, Praha: Grada, 2010
- JECH, Karel, *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*, Praha: Vyšehrad, 2008
- JECH, Karel, *Soumrak selského stavu 1945-1960*, Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2001
- KAPLAN, Karel, *Proměny české společnosti 1948–1960, Část druhá, Venkov*, Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2012
- *Historický lexikon obcí České republiky 1869-2005, I. Díl*, Praha: Český statistický úřad, 2006

- LIFKA, Bohumír, *Radomyšl: Dějiny jihočeského městečka a jeho okolí*, Radomyšl: Obecní úřad v Radomyšli, 1993
- MATĚJŮ, Petr a Klára PLECITÁ, *Nerovnost, spravedlnost, politika: Česká republika 1991-1998*, Praha: Sociologické nakladatelství, 2000
- MIKULÁŠ, Roman, *Školní slovník cizích slov*. Bratislava: Príroda, 2007
- NAVARA, Luděk a Miroslav KASÁČEK, *Mlynáři od babic: nová fakta o osudovém dramatu padesátých let*, Brno: Host, 2008
- PROFOUS, Antonín, *Místní jména v Čechách: jejich vznik, původní význam a změny, Díl IV, s-ž*. Praha: Česká akademie věd a umění, 1947
- RAŠTICOVÁ, Blanka, ed. *Osudy zemědělského družstevnictví ve 20. století: sborník příspěvků z mezinárodní konference konané ve dnech 15.-16. května 2002 věnovaný Lubomíru Slezákovi k 70. narozeninám*. Uherské Hradiště: Slovácké muzeum, 2002
- ROKOSKÝ, Jaroslav, ed. a SVOBODA, Libor, ed. *Kolektivizace v Československu*, Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2013
- URBAN, Jiří, *Venkov pod kolektivizační knutou: okolnosti exemplárního "kulackého" procesu*, Praha: Vyšehrad, 2010
- VANĚK, Miroslav, Pavel MÜCKE a Hana PELIKÁNOVÁ, *Naslouchat hlasům paměti: Teoretické a praktické aspekty orální historie*. Praha: Ústav pro soudové dějiny AV ČR, 2007

10 Seznam zkratek

ČSR	Československá republika
fasc.	fascikl
JZD	jednotné zemědělské družstvo
ha	hektar
hl.	hlasů
km	kilometr
KDU-ČSL	Křesťanská a demokratická unie – Československá strana lidová
KSČ	Komunistická strana Československa
kt.	karton
MNV	Místní národní výbor
MAV NF	Místní akční výbor Národní fronty
OA	osobní archiv
OAV NV	Okresní akční výbor Národní fronty
ONV	Okresní národní výbor
OV KSČ	Okresní výbor Komunistické strany Československa
plm	plošný metr
PO SZM	Pionýrská organizace Socialistického svazu mládeže
prm	prostorový metr
SDH	sbor dobrovolných hasičů
StB	Státní bezpečnost
SOkA	Státní okresní archiv
ÚAV NF	Ústřední akční výbor Národní fronty
ÚV KSČ	Ústřední výbor Komunistické strany Československa
ZD	zemědělské družstvo
ZDŠ	základní devítiletá škola